№ 146 ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 7

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 7 № 146

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները ամեն տեղ 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1906 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(34-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի: յուլիսի 1-ից մինչև 1 հոկտեմբերի 2 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն): Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից:

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով: ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ" իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

№ 5

„ԽԱԹԱԲԱԼԱ“

Երգիծաբ.-սատիրական շաբաթաթերթի լոյս կը տեսնի շաբաթ, յուլիսի 8-ին:

№№ 1, 2, 3, 4 և 5 վաճառվում են Թիֆլիսում խմբագրատանը և լրագրավաճառների մօտ, նոյնպէս և Բագու, Գանձակ, Երևան, Էջմիա- [illegible]

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

[illegible]

ԱՆՎԵՐՋ ՏԱՌԱՊԱՆՔ

[illegible]

հաղորդեցինք այն հեռագրական փոխանակութեան մասին, որ տեղի է ունեցել մի կողմից Նուխու և Արէշի, իսկ միւս կողմից Երևանի և Էջմիածնի միջև:

Մենք ստացել ենք և ուրիշ տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, որ կարող են ընդհարումներ առաջ գալ այնպիսի տեղերում, ուր հայերը փոքրամասնութիւն են կազմում, իսկ [illegible]

[illegible]

ներկայացուցիչներն էլ հասկանում են, որ մահաբեր է այդ թշնամութիւնը երկու ազգի համար էլ:

Բայց անհրաժեշտ է, որ այդ ազգերի իւրաքանչիւր անդամ զգայ իր պատասխանատւութիւնը ընդհանուրի առաջ և լաւ հասկանայ, որ նա իր առանձնաշնորհութեամբ և անհատական տրամադրութիւններով այնպիսի քայլեր է անում, որոնք յետոյ ուժգին կերպով ծանրանում են ընդհանուրի շլինքին:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Թիֆլիսի առաջնորդ Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեանը ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

Հին-Նախիջևան, 5 յունիսի, 11 ժամ 35 ր. ցերեկվայ.

Զանգեզուրի գաւառի հայկական Շաղաթ գիւղի քահանան և տանուտէրը հաղորդում են, որ նոյն գաւառի հայ Կալադրուս գիւղը ոչնչացրված է Թուրքերի ձեռքով:

Յարձակման վտանգ է սպառնում Շաղաթ և Անգեղակոթ հայ գիւղերին:

Կան սպանվածներ և վիրաւորվածներ:

Տեղական Թուրքերը գործում են քոչւոր Թուրքերի հետ միասին: Նրանց գրոհից նահանջեց զօրքը:

Դեռ օգնութիւն չէ ստացված:

Նախիջևանից ճանապարհ են ընկնում երկու հարիւրեակներ:

Լեոն վարդապետ

—

Թէհրան, 5 յուլիսի: Յուզմունքը դեռ շարունակվում է: Մոլլաները իրանց կողմնակիցներով վերջերս մի Թափոր կազմեցին, տանելով առաջից սպանված սէյիդի մէկի արիւնաշաղախ շապիկը: Զօրքը Թափորի առաջը կտրեց, որի պատճառով տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարում: Հոգևորականութիւնը սէյիդի պատերից զօրքի վրա աղիւսէ և քարէ տարափ տեղեց: Զինուորները կրակեցին դէպի օդը, ապա ստիպված եղան պաշտպանվել: Սպանվեցին 10-ից աւելի մարդ: Աթաբէգը և մինիստրները աշխատում են գործը հաշտութեամբ վերջացնել: Միջնորդի դեր են վարում Շահի եղբայրը և որդին: Կումայում և Ղազվինում հէնց որ Թէհրանում սէյիդի սպանութեան լուրը ստացվեց, անմիջապէս յուզմունք սկսվեց: Հոգևորականութիւնը մշտական յարաբերութիւնների մէջ է Քերբալայի շիաների հոգևոր պետի հետ:

(Հեռ. Գործ.)

—

Ղըզ-Ղալա (Շուշ. գաւ.) յունիսի 25-ին

Յունիսի 24-ին մեր սարերի բարձրութիւններից ականատես էինք հետևեալ կողոպտմանը, որը պատահեց Աղդամից դէպի Ջէբրայիլ տանող պօստի ճանապարհի վրա: Ահա գալիս են Աղդամի կողմից չորս հատ ֆուրգօն. մօտաւորապէս երեք վերստ էր մնացել, որ հասնէին Փիր-Աղբուլաղ կոչված պօստին, յանկարծ սարի ետևից դուրս եկան ձիաւորներ, թւով 25-30 հոգի, ու կտրեցին ֆուրգօնների ճանապարհը և սկսեցին կրակել ֆուրգօնների վրա: Հէնց որ աւազակները սկսեցին հրաձգութիւնը՝ ֆուրգօններից ցած թափվեցին մեծ թւով մարդիկ և սկսեցին փախչել դէպի զանազան կողմեր, բայց ինչպէս երևում է ֆուրգօնների մէջ դեռ մնացել էին դիմադրողներ, որովհետև ֆուրգօններից էլ էր տրաքոցի ձայն լսվում, որը և կտրվեց շատ քիչ ժամանակից յետոյ:

Այս բոլորից յետոյ աւազակները տէր դառնալով ֆուրգօններին՝ քշեցին տարան Մարգուլու Թուրք գիւղի մօտ և սկսեցին Թալանել միջի եղածները. հէնց այդ ժամանակ երևացին երկու ֆուրգօններ, որոնք գալիս էին Փիր-Աղբուլաղի կողմից դէպի Աղդամ. աւազակները նկատելով այդ՝ բաժանեցին իրանցից կէսը և ուղարկեցին ֆուրգօնների ճանապարհը կտրելու: Այդ երկու ֆուրգօններն էլ առաջինների նման ենթարկվելով խիստ հրաձգութեան, քշվեցին դէպի Թալանատեղը, առաջինների մօտ: Բաւական ժամանակից յետոյ, դէպի Փիր-Աղբուլաղ գնացող ֆուրգօններին բաց թողեցին, իսկ այն երկու ֆուրգօնները, որ գնում էին դէպի Աղդամ, աւազակները քշեցին և իրանց հետ տարան ուղիղ Փիրզաթալու Թուրք գիւղը:

Այս դէպքը մեր գիւղացիների վրա շատ ծանր տպաւորութիւն է թողել, որովհետև մեր գիւղի ուղղութեամբ պօստի ճանապարհի վրա պատահած բոլոր դէպքերը իշխանութիւնը մեզ է վերագրում և այդ մասին մենք բաւականին չարչարվել ու տուգանքներ ենք տուել: Արդեօք Թուրքերը դարձեալ չեն աշխատի մեզ վրա գցելու այդ ֆուրգօնների կողոպտումը, ինչպէս որ ուզում էին հաստատել մեզ վրա քառասուն իննը համշարինների գերի վերցնելը: Կամ թէ արդեօք չէ՞ կարելի մի կերպ վերցնել մեզանից այդ ճանապարհի վրա պատահող դէպքերի պատասխանատւութիւնը:

Դեռ այս վերոյիշեալ դէպքի տպաւորութեան տակ էինք, երբ տեղեկութիւն ստացանք թէ գնդապետ Վեվէրնը կօզակների և թնդանօթների հետ եկել է Նոր-Շէն գիւղը և մեր գիւղացիներին էլ այնտեղ է պահանջում: Գնացինք ներկայացանք: Վեվէրնը, դուրս գալով մեզ [illegible] յայտարարեց հետևեալը. «Ձեզ հայտնած, որ անցեալ անգամ ես ձեզ խղճացի և ձեզ չը պատժեցի, բայց այս անգամ ես ստիպված եմ անել, այսինքն թէ տուգանք վերցնել և թէ ռմբակոծել ձեր գիւղը, որովհետև այս ամսի 22-ին Դիւլափլուի մօտ՝ հայերի ու Թուրքերի մէջ տեղի ունեցող հրաձգութեան ժամանակ սպանել էք երկու կօզակի. ահա այդ պատճառով ես ձեզ ենթարկում եմ տուգանքի, ծուխը 10 րուբլի, և այս բոպէիս էլ ճանապարհվում եմ ձեր գիւղը ռմբակոծելու»: Մենք հազար ու մի փաստերով վերջապէս համոզեցինք գնդապետին, որ կօզակներին մենք չենք սպանել և այդ մասին էլ ոչինչ չենք լսել: Այդ ժամանակ միայն գնդապետը համոզվեց «բաշխել» մեր պատիժը, այսինքն թողնել մինչև որ կերևայ թէ ինչ ցոյց կը տայ ապագայ քննութիւնը, ու մեզանից ստորագրութիւն վերցրեց այս բովանդակութեամբ: Եթէ—քննութիւնը ցոյց կը տայ, որ կօզակներին մենք ենք սպանել, այն ժամանակ ենթարկվում ենք տուգանքի ծուխը 20 րուբլի և գիւղն էլ ռմբակոծվում է: Մենք այդ ստորագրութիւնը մեծ ուրախութեամբ տուինք, որովհետև յոյս ունենք, որ «չոր ծառը արիւն չի քամի» և մեզ անմեղների մեղաւոր չեն դարձնի:

Միևնոյն դէպքի համար Հացիի գիւղացիները ենթարկվեցին տուգանքի, ծուխը 10 ր., որի համար եօթն օր ժամանակ է տուել, իսկ գիւղի վրա էլ տասներեք անգամ ռումբ է արձակել, որոնց տուած վնասները, ասում են, փոքր չեն:

Մէկ հացեցու հարցին՝ թէ ինչ էին անում կօզակները Թուրքերի մօտ, որ սպանվեն. գնդապետը միայն պատասխանեց՝ «арестовать его!»: Կարճ և հասկանալի:

Արս. Տ.—Գ.

—

Ախալցխա, յուլիսի 3-ին

Ուրբաթ, յունիսի 30-ին, քաղաքում յանկարծակի կերպով սկսվեց ամպերի բարձր և երկարատև գոռոց և փայլատակումն: Քիչ յետոյ յայտնվեց, որ կայծակը խփել է բերդի մօտերքը և կայծակահար է արել դէմը գտնված, քաղաքից քիչ հեռու, Վանքի ձոր կոչված տեղում մի քուրդ հովուի, որ այդ ժամանակ արածացնում էր քաղաքիս մի մսագործի, Բ. Անիսոնեանի, ոչխարի հօտերը: Խեղճը տեղնուտեղը մեռել էր: Ինչպէս լսեցինք, այդ քուրդը եկել էր Երևանի կողմերից և հէնց առաջին օրն էլ վարձված էր հովիւ: Միւս օրը, շաբաթ, ցերեկվայ ժամը մօտ 3-ին էլի սկսվեցին սոսկալի գոռոցներ և կայծակ: Այդ օրն էլ կայծակը խփել է քաղաքից 2 վերստ հեռու Իվլիտա գիւղի մօտ և կայծակնահար է արել փոքր-պամաճցի 4 հայ գիւղացիների, որոնք այդ ժամանակ այդտեղ արտի հունձն էին քաշում. Գիւղացիներից մէկը իսկոյն մեռել էր, իսկ մնացեալ երեքը ուշաթափված էին, որոնց մի կերպ կարելի եղաւ ուշքի բերել և գիւղ տանել:

—

Պետերբուրգ, 5 յուլիսի: Պետական Դումայից ստացած մահվան պատիժը վերացնելու օրինագիծը քննող Պետական Խորհրդի մասնաժողովը գտել է, որ անհրաժեշտ է մահվան պատիժը վերացնել իբրև նորմալ պատժիչ միջոց, ի բաց առնելով Կայսրի, Թագուհու և Թագաժառանգի կեանքերի դէմ գործադրած մահափորձերը, ինչպէս և պետական դաւաճանութեան կարևորագոյն դէպքերը: Վիճելի հարց հանդիսանում է այն, թէ պէ՞տք է արդեօք մահվան պատիժը բոլորովին վերացնել պատերազմական դրութեան մէջ յայտարարած տեղերում: Մասնաժողովը կողմնակից է, որ մահվան պատիժը անպայման չը գործադրվի կանանց, անչափահասների և 70 տարեկան ծերունիների վրա:

(Հեռ. Գործ.)

—

Գանձակ, յուլիսի 5-ին

Գանձակի Թուրքերի ախունդ Մոլլա-Մուհամմեդ Պիշնամազադէն, մի նամակ ուղղելով փոխանորդ Կորիւն վարդապետին, յայտնում է, որ քաղաքիցս մօտ 3 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Ղըզլ-Ղաեա կոչվող վայրից, որը կից է Թուրքերի այգիներին, մի յայտնի հայ ձերբակալել է Ալի-Ղուլի Նազարօղլի մի Թուրքի. ուստի նամակով ախունդը խնդրում է փոխանորդից միջոցներ ձեռք առնել Թուրքին վերադարձնելու....: Ինչ ասել կուզէ, որ լուրը շատ վատ տպաւորութիւն թողեց, ոչպէս փոխանորդի, նոյնպէս և, հայ հասարակութեան վրա, որովհետև Թուրքերը շարունակում են իրանց դրպարտութիւններով պղտորել հայերի սիրտը և խանգարել նրա հանգստութիւնը...

Բայց և այնպէս փոխանորդը իր պարտքը համարեց ամենախիստ քննութիւն կատարել, որից լոյսի նման պարզվեց, որ այդպիսի տարօրինակ դէպք տեղի չէ ունեցել և չէր էլ կարող տեղի ունենալ, քանի որ յիշեալ վայրը գտնվում է Թուրքաց մասի այգիներին կից, ուր մշտական վխտում են բազմաթիւ զինված Թուրք պահապաններ, որոնք եթէ տեսնել են այդ յայտնի հային Թուրքին տանելիս, իսկոյն իրարանցումներ առաջ կը գային, և նոյն օրը այդ լուրը իշխանութիւնը մեզ կը յայտնէր, և ոչ թէ երկու օր անցնելուց յետոյ ախունդը նամակով կը տեղեկացնէր: Եւ այն էլ այն դէպքից յետոյ, երբ հայերը գանգատվում են իշխանութեանը, որ Թուրքաց թաղից գնդակ են արձակել և քիչ է մնացել հայոց մասում գիպչէր մի հայի, երբ հայերը իշխանութեանը գանգատվել են, որ Թուրքերը մտել են Կիրակոսեանի այգին, ու դարան մտած տեղից չորս անգամ կրակ բացել Կիրակոսեանի այգեպանի վրա, որն անփորձ է մնում...

Բոլորովին պնդել թէ Թուրք չէ անհետացել, մենք այդ անելու իրաւունք չունենք. բայց մեղադրել այդ բանում հայերին՝ այդ առնուազն անբարեխղճութիւն է: Երէկ գիշեր Թուրքերի Թաղում բաւականին հրացանաձգութիւն էր լսվում, որը Թուրքաց Թաղում մեծ իրարանցում է առաջ բերել: Թուրքերը դէպքը այսպէս են բացատրում. երկու քէֆով Թուրքեր, մէկը կտրում է Դորդ-Եօլլու կայարանի հանապարհը, միւսը Օզանի մզկիթի մօտի հրապարակը, ճանապարհի մէջին չոքում է ու կրակում անց ու դարձ անողների վրա: Երէկ ասում էին, 6 հոգի սպանվածներ կան, իսկ այսօր ասում են, որ երկու հոգի են վիրաւորված:

Երէկ, ամսիս 4-ին, երեք հայ տղաներ, 1-ից—15 տարեկան, մտնում են Գանձակի գետում լողանալու. Նրանց մօտենում է մի հայագէտ և հայի տարազով Թուրք՝ հայերէն մի յայտնի երգ երգելով, առաջարկում է գնալ իր մօտ մօտակայ այգին ծիրան քաղելու համար: Միամիտ պատանիները վազում են Թուրքի ետևից: Երբ մօտենում են այգուն՝ նրանց շրջապատում են երկու զինված Թուրքեր ու նրանց ձերբակալում. Նրանցից մէկն երեխայի գլուխը գնում է ոտի արանքում ու հարց տալիս՝ «գլուխդ կտրե՞մ». երեխան հեծկլտում է, ձայնի վրա գետի աջ ափից հայերը նկատում են և հրացան են կրակում, Թուրքերը իրանց զոհերին թողնելով, անհետանում են:

Նախ-անցեալ շաբաթ մի օֆիցէր 11 կօզակներով Ղարաչինար գիւղի ճանապարհին, երբ հասնում են Դօղարլար Թուրքաց գիւղի շրջանը (այս վայրում անցեալ տարի կոտորեցին 5 ղարաչինարցի հայերի), նրանց պատահում են մօտ 40 հոգի Թուրքեր, զինված մօսինի ու մաուզերի հրացաններով, սկսում են կրակել զօրքի վրա: Վերջինս երկար ժամանակ անկարող լինելով կռւել անհաւասար ուժի հետ, դիրքեր մտնելով հալածում է նրանց, Թուրքերից մէկին ձիաթափ անելով, իսկ կօզակներից մէկը վէրք ստանալով: Օֆիցէրը երբ հասնում է Ղարաչինար, իր հետ վերցնում է մի հարիւրեակ կօզակներ, գիւղիս այդ վայրում գտնվող Թուրք Ջայլլար, Մօլլա-աւալլու և Դօղլար գիւղացիներին խստիւ պատժում:

Միևնոյն վայրում մի քանի օր առաջ 6 զինված ձիաւոր Թուրքեր յարձակվում են Արմաւիր գիւղացի երեք պատանի հովիւների վրա, միքանի անգամ համազարկ տալով պատանիների վրա, ուզում են կոտորել ու քշել ոչխարի հօտը: Հրացանաձգութիւնը երկու կողմից տևում է բաւականին երկար: Խիզախ պատանիներին աջողվում է Թուրք Չինլուեցի Ջավադ Ահմադխան օղլի խմբին յետ մղել ու հալածել նրանց բաւական երկար տեղ: Աւազակները տեսնելով, որ իրանց կեանքը վտանգի տակ է, ցած են իջնում իրանց ձիերից ու անկարգ կերպով լեզապատառ եղած այս ու այն կողմն են փախչում, թողնելով իրանց ձիերը, ու իրանց կեանքը փրկում:

Պատանիները ձիերը առնելով բերում են իրանց գիւղը: Թուրքերը բանակցում են հայերի հետ ձիերը վերադարձնելու համար:

Աւ. Սահակեան

ԹԷՀՐԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—

Պարսկաստանի քաղաքական կենտրոնը՝ Թէհրանը սկսում է հետզհետէ յեղափոխական եռման մէջ մտնել: Սրանից երկու օր առաջ Ռուսաց Գործակալութեան հեռագիրները պարզ մատնացոյց են անում այն հանգամանքի վրա, որ Թէհրանի պարսիկ ժողովրդի յեղափոխական տարրերին ճնշելու համար Շահի կառավարութիւնը այժմ դիմել է խիստ միջոցների, որպէսզի այնտեղի ազգաբնակութեան զանազան խաւերի մէջ ծագած խռովութիւնները իրանց բնի մէջ խեղդվին և չը խանգարեն երկրի ընդհանուր քաղաքական խաղաղ դրութիւնը, որ ներկայումս այնքան էլ նախանձելի չէ:

Աննախանձելի է պարսից կառավարութեան դրութիւնը, մի կողմից Թուրք-պարսկական սահմանային կոնֆլիկտի և միւս կողմից էլ պարսիկ ժողովրդի առաջարկած սահմանադրական ընդհանուր պահանջների շնորհիւ, որոնք իրանց բաւարար լուծմանն են սպասում:

Առաջնութեան տեսակէտից շատ կարևոր է Թէհրանում ծագած ժողովրդական խռովութիւնների երկրորդ պատճառը, այն է նրա սահմանադրական պահանջները, որոնց իսկական հետևանք են կազմում և վերջին օրերս այնտեղ պատահած խռովութիւնները, որոնք սպառնում են աւելի մեծ ծաւալներ ընդունելու և վարակելու պարսիկ ժողովրդի մեծամասնութեանը:

Պարսից կառավարութիւնը շատ լաւ է հասկանում, թէ ժողովրդական այդ խռովութիւնները որքան կորստաբեր հետևանքներ կունենան թէ երկրի և թէ հէնց իրան կառավարութեան համար և դրա համար էլ ոչ մի միջոց չէ խնայում պարսիկ ժողովրդի յուզված և յեղափոխական տրամադրութեան առաջ պատնէշներ կանգնեցնելու:

Որքան էլ Պարսկաստանի ներկայ միապետ Մուզաֆֆէր-Էդդինը մարդասիրաբար տրամադրված լինի իր հպատակների սահմանադրական արդար պահանջների նկատմամբ, սակայն նա հազիւ թէ կարողանայ իսկոյն և եթ ցանկալի բաւարարութիւն տալ պարսիկների քաղաքական ցանկութեան, քանի որ դեռ ևս Պարսկաստանի կառավարութեան գլուխն անցած մեծ և պատասխանատու պաշտօնեաների ամենախոշոր մասը ամեն կերպ աշխատում է իր սեփական շահերի համար շահագործել պարսիկ ժողովրդի տգիտութիւնը և բոլորովին ծծել նրա արիւնը:

Պարսկական կառավարչական բարձրագոյն բիւրոկրատիան իր մտքով անգամ չէ անցկացնում այն բանը, որ ժողովրդական մասսան կարող է երբ և իցէ իրագործել Պարսկաստանում այն սահմանադրութիւնը, որի վրա այդ միևնոյն ժողովուրդը դրել է իր ամենամեծ և վերջնական յոյսերը:

Ընդհակառակը այդ միևնոյն բիւրոկրատիան աշխատում է ամեն կերպ արգելք հանդիսանալ Իրանի ներկայ միապետի ժողովրդասիրական ցանկութիւնների և նպատակների վերաբերմամբ և այդպիսով բացասական ազդեցութիւն թողնել Շահնշահի՝ իր ժողովրդին խոստացած քաղաքական ռէֆօրմների իրականանալու վրա:

Այսօր Թէհրանից ստացած մեր մասնաւոր տեղեկութիւնները միանգամայն հաստատում են քաղաքական այն լուրջ դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է Պարսկաստանի մայրաքաղաքը: Այնտեղ արդէն հրատարակված է պատերազմական դրութիւն: Թէհրանի բոլոր բնակիչներին, առանց որևէ խտրութեան, խիստ արգելված է գիշերվայ ժամը 11-ից յետոյ փողոց դուրս գալ, եթէ նոյն իսկ նրանք իմանան գիշերվայ անունը, որ սովորաբար ընդունված է ամբողջ Պարսկաստանում: Մայրաքաղաքում, գլխաւոր փողոցներում գիշերը պտտում են և իսկոյն և եթ ձերբակալում ժամը 11-ից յետոյ փողոցում գտնվող մարդկանց:

Կառավարութիւնը մինչև անգամ արգելել է այդ ժամից յետոյ տան կտուրների վրա կանգնելը և դէպի փողոցներ նայելը, հակառակ դէպքում զինուորներին կատարեալ իրաւունք է տրված այդպիսիներին գնդակահար անելու: Մինչև այժմ այդօրինակ 5 դէպքեր են պատահել:

Թէհրանում նորերս պատահել է մի այսպիսի դէպք: Նախանցեալ շաբաթ օրը, երբ ռուսաց բրիգադայի կօզակները գիշերվայ ժամը 10-ին մի քաղաքական յանցաւորի ձերբակալել և տանում էին դէպի բանտ, յանցաւորը փախչում է և բաստ նստում քաղաքի թնդանօթի տակ: Յանցաւորը դիմում է պարսիկ զինուորների պաշտպանութեան, որոնք նրան իրանց հովանաւորութեան տակ առնելով հրաժարվում են յանձնելու բրիգադայի կօզակների ձեռքը, որոնց գլխաւորապէս յանձնված է քաղաքի գիշերային հսկողութիւնը:

Այդ կօզակները իսկոյն դիմում են իրանց բրիգադայի վարչութեան, որ նոր կօզակներ է ուղարկում պարսիկ զինուորների ձեռքից քաղաքական յանցաւորին խլելու: Տեղի է ունենում մեծ ընդհարում պարսիկ զինուորների և ռուսաց բրիգադայի կօզակների մէջ, որովհետև վերջիններս սկսում են զալպեր տալ, տեսնելով որ զինուորները մերժում են իրանց պահանջը: Այդ զալպերի ժամանակ պարսիկ զինուորներից սպանվում են մի քանի հոգի, իսկ բրիգադայի կօզակներից վիրաւորվում է միայն մէկը:

Այստեղ անհրաժեշտ եմ համարում շեշտել և այն հանգամանքի վրա, որ Թէհրանում գտնվող Թուրքերը՝ մեծ մասամբ պանիսլամիզմի պրօպագանդիստներ, որոնք Կովկասից և Ատրպատականից են այնտեղ գաղթել, աշխատում են պղտոր ջրում ձուկ որսալ:

Նրանք այժմ էլ եռանդով աշխատում են նաև Պարսկաստանի մայրաքաղաքում Թուրք-հայկական ընդհարումներ առաջացնելու, և օգուտ քաղելով այն հանգամանքից, որ Թէհրանը ներկայումս խռովութիւնների է ենթարկված, ամեն կերպ ընդհարումների առիթներ են փնտռում: Օր. սրանից մի քանի օր առաջ, մի խումբ Թուրք պրօվօկատորներ հաւաքվում են հայկական մի փողոց գիշերվայ ժամը 10-ին և պատրուակ բերելով, իբր թէ մի Թուրք ծառայ իրանցից գողացել է մի մատանի և պարսկական երկու շալ և իբր թէ տուել է հայկական փողոցում ապրող մի ինչ որ հայի: Հայերը, ի հարկէ, հերքում են Թուրքերի զրպարտութիւնը, որից յետոյ Թուրքերը սկսում են անգին սկանդալներ սարքել, որպէսզի ընդհարում առաջ բերեն և եթէ կարելի է, վնասել հայերին: Հայերը

հեռախոսով իսկոյն իմաց են տալիս պարսից մինիստրին և օգնութիւն խնդրում, որը կարևոր միջոցների է դիմում, բանտարկելով այդ պրովոկատորներից մի քանիսին։

Այդպիսի դէպքեր պատահել են նաև հայկական ուրիշ փողոցներում, բայց կառավարութիւնը դրանց առաջն առել է։

Մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ, թէ ինչով կը վերջանան Թէհրանում սկսված նոր խառնվութիւնները։

Լ. Բարայեան

ՄԱՄՈՒԼ

Շատերի համար տարօրինակ է թւում այն հանգամանքը, որ ռուսաց երկրի մեծ գրողը և փիլիսոփան, Լէվ Տօլստօյը, խորին լռութիւն է պահպանում ռուսական ներկայ ազատագրական մեծ շարժման ժամանակ։ Եւ սակայն—գրում է պրոֆէսօր Մակսիմ Կովալևսկին—անձնական և կրօնական ազատութեան, քաղաքացիական հաւասարութեան և հողի մասնակի ազգայնացման պրինցիպները և «մի սպանիր» պատգամը, որոնց համար ռուսաց ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովը սուր ընդհարման մէջ է մտել կառավարութեան հետ—ոչ ոքի գուցէ այնքան թանգ չեն, ինչպէս Լ. Տօլստօյին։ Ուրեմն ինչով բացատրել ռուսական ազատագրական շարժման այդ ղեկավարի յամառ լռութիւնը, հայրենիքի վերանորոգման գործը առանձնած ռուս մարդկանց սերնդի դաստիարակչի լռութիւնը։ Տօլստօյի չը միջամտելը ընթացիկ գործերի մէջ չէ կարելի բացատրել մասուր յոգնածութեամբ։ Նրա գրական ստեղծագործութիւնը շարունակվում է։

Կամենալով վերլուծել Տօլստօյի լռութեան պատճառները, Կովալևսկին այն միտքն է յայտնում, թէ գուցէ «մեր վարմունքը չէ գոհացնում «Յարութեան» հեղինակին, թէ մեր վէճերը թւում են նրան շատ մանր, չափազանց համակված անձնական բնաւորութեամբ, թէ պարլամենտական ամբողջ խոհանոցը զզուանք է յարուցանում նրա մէջ և թէ նա անկիկալում է փրկութիւն մեր հայրենիքի համար միայն նրա բարոյական վերանորոգութիւնից»։

Ապա յիշելով Անատոլ Ֆրանսի մի պատմուածքը, ուր կոյր հագներգու Հոմերոսը, երբ տեսաւ, որ իր երգած տոտնաւորները, որոնցով նա կոչում էր մարդկանց ծառայել մարդկութեան բարձրագոյն իդէալներին, անուշադիր են մնում, իր զգացած մեծ զզուանքի պատճառով, առանց մէկի օգնութիւնը խնդրելու, դիմեց դէպի ծովը և մտնելով նրա մէջ, մնաց մինչև որ կոհակները ծածկեցին նրան, Կովալևսկին ասում է.

«Միթէ և ռուս բանաստեղծը իր հայրենիքի վերածնման րօպէին լցված է նոյն ցանկութեամբ՝ հեռանալ աշխարհից և չը լսել, ինչ որ կատարվում է նրա մէջ։ Քաղաքացու պարտականութիւնը, մարդկութեան ծառայողի պարտաւորութիւնը, որպիսին միշտ հանդիսացել է Լ. Տօլստօյը, չի թոյլ տայ նրան մնալ այդ կամաւոր ճգնաւորութեան մէջ։ Երբեք այնքան չէ զգացվել «իմաստուն նաթանի» և ալեզարդ կեանքի փորձերի մէջ կոփված, հզօր մտքով և գիտութեամբ անձի անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս այսօր, երբ գազանութիւնը արտայայտվում է մերկապարանոց և Բելօստօկեան ջարդերի կերպարանքով։ Եւ միթէ այդպիսի մի ժամանակ վայել չէ ռուսաց երկրի մեծ գրողին նոր կոչ անել՝ պահպանելու քրիստոնէական պատգամը, ծառայել մերձաւորին խաղաղութեան մէջ։ Եթէ Տուրգենևը դեռ կենդանի լինէր, նա նորից կը դիմէր Տօլստօյին՝ կոչով՝ գրչին չը գցել գրիչը»։

*

Մեր մամուլի մէջ շարունակվում է այն տգեղ սովորութիւնը, որ մի նոր լոյս տեսնող թերթ անպատճառ հրապարակ է գալիս յայտարարութեամբ, թէ այս և այն խնդիրների մասին մինչև այդ ժամանակ ոչինչ չէ արված, ոչ մի ուսումնասիրութիւն չէ կատարված։

Նորերս «Ալիք» թերթը, հետևելով այդ սովորութեան, մի յօդուածի մէջ յայտնել էր, թէ հայերը մինչև այսօր ոչինչ չեն արել Թուրք ժողովրդի ուսումնասիրութեան համար։ Այդ առիթով «Баку» թերթը գրում է.

«Լրագիրը, անտարակոյս, չափազանցութեան մէջ է ընկնում։ Մի քանի տարիների ընթացքում «Մուրճ» ամսագիրը ունէր մի յատուկ բաժին՝ «Մուսուլման կեանքից և գրականութիւնից»։ Վերջապէս, բոլոր հայ թերթերում այժմ կայ յատուկ բաժին, նուիրված նոյն հարցին»։

Մեր կողմից մենք կաւելացնէինք, որ երկար տարիների ընթացքում «Մշակը» առատ և բազմաբովանդակ յօդուածներ է տուել, նուիրված Թուրք ժողովրդի ուսումնասիրութեան և այդ կողմից գուցէ հայ մամուլի ոչ մի օրգան այնքան ճոխ նիւթ չէ հայթայթել, որքան «Մշակը»։

*

«Մուրճ» ամսագրի յուլիսի համարը, որ երէկ ստացանք, ներքին տեսութեան մէջ խօսելով ընտրողական պայքարի մասին, շատ իրաւացի դիտողութիւններ է անում այն անհօրմալ դրութեան մասին, որ ստեղծվել է մեր մէջ, երբ ընտրութիւնների ժամանակ ժողովրդի և ժողովրդական ներկայացուցչութեան միջև կանգնում են միջանկեալ միջնորդներ, «լիազօրներ», մի խումբ մարդիկ, որոնց կամքը յայտարարվում է իբրև ժողովրդի կամք. դա կեղծիք է, ասում է ամսագիրը, որովհետև այդ դէպքում պատգամաւորները պատասխանատու են դառնում լիազօրների և ոչ ժողովրդի առաջ։

Ապա ամսաթերթը գրում է.

«Նախընտրական պայքարում թոյլատրելի է, ի հարկէ, պրօպագանդան, համոզելու բոլոր միջոցները, բայց ոչ երբեք բռնի ոյժը, ահաբեկումը, սպառնալիքը։ Իւրաքանչիւրը ժողովներում, մամուլի մէջ ազատ է իր մտքերը յայտնելու։ Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կարող է իր ծրագիրները, իր թեկնածուների անունները յայտարարել ի լուր ամենքի, սակայն բռնի ոյժ, ճնշում գործ դնել, զինված խմբերի ահաբեկման միջոցների դիմել, նշանակում է ծաղրել, ոտնակոխ անել, կեղծել ժողովրդի կամքը։ Այդ իսկ պատճառով իւրաքանչիւր քաղաքական կուսակցութիւն, եթէ նա կանգնած է գաղափարական մաքուր հողի վրա, երբեք իրան թոյլ չի տայ բռնութեան այդ սուր զէնքերին դիմելու։ Այդ բոլորը պէտք է մենք ի նկատի ունենանք և ընտրութիւնների գործը հանենք այն տնային կիսատ-պռատ ձեռքերից, որ մինչև այժմ եռյա էինք տանում։ Ընտրութիւնը պէտք է կատարվի, ճիշտ պահպանելով այն բոլոր ձևականութիւնները, որոնք երաշխաւորում են իւրաքանչիւր ազատ, անկախ կամքի արտայայտութիւնը։ Այլապէս դա ընտրութիւններ չեն այլ դիմակահանդէս, դեմագօգիայի և բռնութեան մի ճիւաղային պար.. Ժողովուրդը ինքը պէտք է բողոքի իր կամքը բռնաբարողների դէմ և թոյլ չըտայ, որ իրան սարկացնեն, ինչ անունով և գործում լինեն բռնի ոյժ բանեցնողները։ Կամքի, մտքի անկախութիւն նախ և առաջ։ Sapienti sat.»

*

Բէլօստօկի ջարդի մասին Պետական Դումայում եղած հարցապնդումները և մերկացումները ընդհանուր յուզմունք են առաջ բերել եւրոպական մամուլի մէջ։ Անգլիական «Times» լրագիրը այդ առիթով գրում է.

«Այդ տեղեկագրի նշանակութիւնը կայանում է այն անվիճելի փաստի հաստատութեան մէջ, որ ամբողջ գործը մտածված էր առաջուց, մշակված էր պլանը և ամեն բան պատրաստված էր դէպքից մի քանի օր առաջ. որ տեղական բարձր իշխանութիւնները թէ զինուորական և թէ քաղաքացիական, շատ լաւ գիտէին, թէ ջարդ է պատրաստվում։ Դժուար է ճշտիւ ասել, թէ իշխանութիւնները մինչև որ աստիճան խառն են այդ բանում, անկասկած է միայն այն, որ պատասխանատուութիւնը պէտք է ընկնէ նրանց ամենքի, նոյն իսկ նահանգապետի վրա։ Դժուար է, ի հարկէ, երևակայել, որ նահանգապետը համարձակէր հովանաւորութիւն ցոյց տալ պօգրօմին, եթէ հաւատացած չը լինէր, որ դրանով նա իր բարձր իշխանաւորների դժգոհութիւնը կը գրգռէ իր դէմ։ Գանը շրջապատող անձանց մէջ հաւանօրէն, քիչ չեն այնպիսի անձինք, որոնք լաւ տեղեակ են պօգրօմների աղբիւրներին, որոնք մտնում են բիւրոկրատիական քաղաքականութեան սրահմի մէջ։ Միթէ այդպիսի մարդիկ չեն կարող հնար գտնել տեղեկացնել թագին, որի վրա վերջ ի վերջոյ ծանրանում է ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Միթէ թագը լրջօրէն հաւատում է այն սպառնալիքներին, որոնցով վարչութիւնը ճգնում է արդարացնել իր գործողութիւնները։ Այս հարցը շատ լուրջ է։ Այն չարագործութիւնները, որոնք առաջ դասվում էին տարերային աղէտների շարքում, իբրև փոթորիկ կամ երկրաշարժ, այժմ այլ կերպ են նկատվում։ Այդ չարագործութիւնները լցնում են նոր Ռուսաստանը զայրոյթով, որ աւելի լայն է տարածվում, բանելով և զօրքը։ Ըստ երևոյթին, Բարձրագոյն իշխանութեան համար անյնարին է հասկանալ, որ իդէաները, որոնց հասկանալը շատ էլ դժուար չէ, պեղում են գանի վերջին յենակէտը և քանդում են կառավարութեան տրամադրութեան ներքոյ գտնվող կուռ միջոցներից վերջինը»։

*

Մինիստրները շարունակ պնդում են Դումայում, որ անհնարին է կրճատել Պետական ծախքերի հաշուեկշիռը։

Այդ առարկութիւնը հերքում է թուանշաններով «Путь» թերթը, ասելով.

«Յայտնի և գաղտնի ոստիկանութեան վրա մինչև այսօր ծախսում են տարեկան 50 միլիօն ռուբլի։

1906 թ. բիւջէտում, ներքին գործերի մինիստրութեան վրա արված ծախքերը հասել են 24,5 միլիօնի, գրեթէ բացառապէս քաղաքային ոստիկանութեան, ոստիկանական պահակի և ոստիկանական պաշտօնեաների ռոճկի աւելացման վրա։

Այդ բիւջէտում, բացի դրանից, կայ 3431 հազար ռուբլու յատկացումն արտակարգ գաղտնի ծախքերի համար։

Զինուորական մինիստրութեան բիւջէտում նշանակված է $7\frac{1}{2}$ միլ. ռուբլի պատժողական արշաւախմբերի փոխադրութեան և ուտեստի ծախք։

Հողաշինութեան գլխաւոր վարչութեան բիւջէտում 250,000 ռուբլի է յատկացրված նոյնպէս գաղտնի ծախքերի համար (!)։ Բացի դրանից 1,750,000 ռուբլի յատկացրված է բարձրաստիճան պաշտօնեաների «վարձակալութեան» (արէնդայի) համար։

Մօտ մի միլիօն ևս յատկացրված է Նկատառ ազնուականների զանազան հաստատութիւններին։

Նոյն իսկ արքունի օրու պատրաստութեան համար ծախքերը աւելացրված են 6 միլիօն։ Եւ դա մի այնպիսի ժամանակ, երբ ժողովրդին սով է սպառնում»։

*

Վերջերս մենք մի քանի անգամ շեշտեցինք այն իրողութիւնը, որ այսուհետև հայոց հարցին կամ ազգային քաղաքականութեան բոլորովին նոր ուղղութիւն պէտք է տալ, աշխատելով մերձեցումն առաջ բերել հայ և Թիւրք գործիչների և տարրերի մէջ և միահամուռ ջանքերով տապալել բռնակալական ռէժիմը ու ընդհանուր ռէֆօրմներ մտցնել Թիւրքիայում։

Մեզ համամիտ է և «Մուրճ» ամսագիրը և ուրախ ենք, որ նա ևս շեշտում է նոյն անհրաժեշտութիւնը, ասելով.

«Մենք առաջարկում ենք շպրտել եւրոպական դիպլոմատիայի երեսին նրա արիւնաշաղախ 61-րդ յօդուածը և մերձենալ Թիւրք ժողովրդին և նրա առաջադէմ ինտելիգենցիային, հասկացնելով մեր ձգտումները, որ նոյն են, ինչ պէտք է լինի տաճիկ աշխատաւոր մասի և նրա շահերին պաշտպանող ինտելիգենցիայի նպատակը։ Մենք պէտք է վերջ դնենք մեր ժողովուրդների կեանքը պղտորող դօշիական տիպի «գործիչների» գոյութեան, և թէ Կովկասում, թէ Թիւրքիայում և թէ Եւրոպայում միանանք համաթիւրքական վերանորոգութեան մի ծրագրով և գործենք համերաշխ։ Ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը պէտք է հաւատ ներշնչէ այդ ճանապարհով գործողների մէջ։ Այդ մերձեցման գաղափարը պէտք է քարոզվի, այդ գաղափարի շուրջը միացնեն իրանց ոյժերը Թիւրք ռէժիմի դէմ բոլոր Թիւրքահպատակ կուսակցութիւնները։ Ոչ մի աշխարհայեցողութիւն այնքան զօրեղ չի բուժում մարդկանց հոգու քրոնիկական ցաւ դառած նացիօնալիզմը, որքան և սօցիալիստականը։ Հետևաբար, Թիւրքիայի կեանքի մէջ այդ նոր ուղղութեան իրագործումը պէտք է սկսեն Թիւրք և հայ սօցիալիստները. կուրիզը պէտք է առողջ լինի, որ նրանցից ծըլած ծառն էլ կենսունակութիւն ունենայ։ Նոր ճանապարհ ընտրենք Թիւրքահայեր։ Հանգամանքները ժամանակի հետ փոխվել, պէտք է փոխվի և գործելու եղանակը։ Անցեալը շատ բան պարզեց մեզ, շատ փորձանքներ անցան մեր գլխով»։

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Պետերբուրգում յունիսի 29 ին, երեկոյեան ժամի 5-ին, Լիգովսկի փողոցի վրա տեղի է ունեցել մի ահագին ընդհարում։ Պատճառը եղել է ամբոխի ու սայլապանների մէջ ծագած վէճը։ Սայլերի մէջ եղել են մի քանիսը, որոնք տանում են եղել գարեջրի արկղները մօտակայ գարեջրատունը։ Ամբոխը [illegible] վում է դրանց վրա, մի անընդհատ արձակում է ձիաներին, և սայլերի մէջ եղած իրերը հէնց այդտեղ էլ յափշտակում է։ Միւս սայլերի ձիաներին արձակելով, ամբոխը դարձնում էր սայլերը անիւներով դէպի վեր։ Ամբոխը արագութեամբ կրկնապատկվում էր և բռնում Զաբարօվի փողոցից սկսած մինչև նոր կամուրջի մէջ եղած տարածութիւնը, որի շնորհիւ հարկ է լինում ընդհատել ոչ միայն կառքերի գնալը, այլ և ձիաքարշների։ Դէպքի տեղն է գալիս տեղական ոստիկանութիւնը և աշխատում է համոզել ամբոխին ցրվելու, բայց աջողութիւն չէ ունենում. ուստի և պահանջվում է ձիաւոր ոստիկաններ և կօզակների մի խումբ։ Ամբոխը դիմաւորել է նրանց քարերով։ Տեղական ոստիկանապետ Զնաչկովսկին, մի քանի անգամ նախազգուշացնելուց յետոյ, հրամայում է կօզակներին ցրել ամբոխը մտրակների օգնութեամբ։ Ամբոխը շարունակում է գարձակել քարեր նետել։ Ծանր կերպով վիրաւորվել են ձիաւոր գօրօդօվօյները. նրանցից մէկի քունքը քարով ջախջախված է։ Ոստիկանապետը և տեղական պրիստաւ Բօմանչևսկին քարերով վիրաւորված են ոտից։ Լուրջ կերպով վիրաւորված է պրիստաւի օգնական Պետրօվսկին. բացի նրանից որ նա քարով վիրաւորված է գլխից, ամբոխից մէկը կատաղած նրան հարվածել է դանակով։ Միայն երեկոյեան ժամի 10-ին աջողվում է վերջնականապէս ցրել ամբոխը։ Լիգովսկի ամբողջ փողոցը մինչև ուշ գիշեր պահակներով պահպանում էին։ Առաւօտեան կայարանների մօտ փորձում էին կառապաններին տանից վերադարձնել. ձիաներին արձակում էին ու կառքերը թողնում։ Վարշավայի կայարանի մօտ կալանաւորված են գործադուլ անողներից 5 հոգի։

—Պրիբալտեան երկրի գեներալ-նահանգապետ Սօլօգուբի յունիսի 19, 21 և 26 ի հեռագիրները հաղորդում վրդովեցուցիչ բնաւորութիւն են ստանում։ Նա ասում է, որ լռութիւնը ժամանակաւոր բնաւորութիւն ունի շնորհիւ հանձերի և ուրիշ գաւառային աշխատանքների։ Յունիսի 21-ի հեռագրում մանաւանդ շեշտում է, որ աշնանը պէտք է սպասել որ կը վերսկսվի շարժումը լատիշների մէջ։ Վերջին տարվայ յեղափոխութիւնը, Սօլօգուբի ասելով, լատիշներին դարձրել է ապստամբներ։ Գիւղից գիւղ անցնող և ժողովուրդը գրգռող նրանց ագիտատորներին այլ ևս անկարելի է լինում որսալ։ (Слово)

—Ներքին գործերի մինիստրութիւնը ղեկուցում է ստացել Վարշավայի գեներալ-նահանգապետից, որ ոստիկանական պաշտօնեաների ծառայութիւնից հրաժարական տալու դէպքերը անընական չափեր են ստացել։ Վերջին օրերս հրաժարական են տուել 1, 3 և 4-րդ մասերի պրիստաւները։ Իրանց տուած խնդիրքի համաձայն արձակված են պաշտօնից 17 թաղական վերահսկիչներ. գօրօդօվօյները փախչում են քաղաքից, իսկ նրանք, որոնք մնում են, հրաժարվում են որևէ յանձնարարութիւն կատարել և ամբողջ ժամանակը ոստիկանատներում են մնում։ Գեներալ-նահանգապետը կարծում է, որ անյապաղ աւելացնելով ոստիկանական ստորին ծառայողների ռոճիկները և միանուագ նպաստներով վարձատրելով վիրաւորվողների և սպանվողների ընտանիքներին, կարելի կը լինի խելքի բերել ոստիկանական պաշտօնեաներին և վերադարձնել նրանց իրանց պաշտօնավարութեան։ (Страна)

—Ժիտօմիրից «XX Вѣкъ»-ին հեռագրում են. յունիսի 29-ին բազմամարդ ռամիկ ժողովրդով լի տաճարում Ամվրօսիյ եպիսկոպոսը մի ճառ խօսեց, որը ամբողջապէս կրքոտ յարձակումն էր Պետական Դումայի և առաջադէմ ուղղութիւն ունեցող լրագիրների դէմ։ Դուման մի հաւաքածու ժողով է զանազան խռովարարների, լրագիրները խռովութիւն են սերմանում, ինտելլիգենցիան անցել է Թագաւորի և ժողովրդի թշնամիների կողմը։ Ուղղափառ մարդիկ պարտաւոր են կռիւ մղել դրանց դէմ, հաւատ չընծայել Դումային և լրագիրներին։

—Օդէսսայից հաղորդում են «Р. В.»-ին, որ քաղաքում և գաւառում սկսել են տարածել խուլիգանական մի ընդարձակ թռուցիկ, որը տպագրված է «Русс. Рѣчь»-ի տպարանում և ուղղված է նաւաստիներին և զինուորներին, որով հրաւիրում են վերջ տալ հրէաներին, քանի որ ոյժը դեռ իրանց կողմն է, հակառակ դէպքում [illegible] կը լինի, հրէաները գահընկէց կանեն Թագաւորին և իրանցից Թագաւոր կը նշանակեն։ Բէլօստոկի ջարդի առիթով, ասված է նրա մէջ, որ հրէաները այնտեղ գնդակահարել են զինուորներին անգթին քանակութեամբ, ինչպէս ճնճղուկների, այդ միևնոյն վիճակն է սպառնում նաւաստիներին այստեղ։ Թռուցիկը վերջանում է բացարձակ հրաւէրով. «վեր կաց, զարթիր, ռուսի կանգնիր և գործի կպիր»։ Օդէսսայի գլխաւոր, համարելով թռուցիկը վտանգաւոր սարսափելի ջարդի կողմից, վճռել է դիմում անել Կաուլբարսին, որ «Русск. Рѣчь»-ին աւելի մօտիկ է կանգնած, և խնդրել որ վաղօրօք միջոցներ ձեռք առնվի դրա դէմ։ Միաժամանակ գլխաւոր թռուցիկը ուղարկում է իր կարծիքի հետ միասին Խերսոնի կողմից ընտրված Դումայի պատգամաւոր Պարամօնովին։

—Մոսկվայում Ցինդէլի գործարանի բանւորները յուլիսի 1-ին գործադուլ են արել։ Գործարանում կալանաւորվել են երկու ագիտատորներ։ Ժանդարմները և գօրօդօվօյները խմբերով փնտռում են բակում։ Ջը նայելով խստութիւններին, բանւորների տրամադրութիւնը գրգռված է։

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ՕՐ. ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սումբուրը և քաօսը մեր «հայկական» բոլոր գործերի վիճակն է, կարծես։ Այդպիսի մի սումբուր և քաօս ստեղծվել է և Յովնանեան ուսումնարանում։

Աշխատենք պարզել այդ սումբուրի և քաօսի գլխաւոր պատճառները և մի ելք գտնել։

Յունիսի 15-ին թէմիս առաջնորդից ստացայ հարց՝ կընդունէ՞մ արդեօք Յովնանեան օր. ուսումնարանի տեսչական պաշտօնը։ Բոլորովին անծանօթ լինելով այդ ուսումնարանի ներքին գործերին, զանազան լուրերից գրգռված, ես հարց տուի. միթէ չէ լրացել ներկայ հոգաբարձական պաշտօնավարութեան ժամանակը։ Ինձ բացատրվեց, որ Յովնանեանի կտակով 7 հոգաբարձուներից 4 ընտրվում են Թիֆլիսի 3 եկեղեցիների ծխականներից, իսկ 3 անփոփոխ են։ Այդ 4 ընտրվածներից այժմ մէկը վախճանված է, մէկը բացակայ է քաղաքից, սակայն հրաժարված չէ, իսկ երկուսի պաշտօնավարութեան ժամանակը (առաջին ընտրութեամբ) լրանում է սեպտեմբեր ամսում։ Այնուհետև էլ նրանք պէտք է շարունակեն իրանց պաշտօնը համաձայն Կաթողիկոսի կոնդակի, որով երկարել է նրանց պաշտօնավարութիւնը, հաստատութեան ժամանակ անյարմար գտնելով նոր ընտրութիւն նշանակելը։

Պէտք է նկատել, որ այդ ժամանակ, յունիսի 15 ին, Յովնանեան ուսումնարանի վարժուհիների կողմից ոչ մի բողոք չը կար հրապարակի վրա «հոգաբարձութեան ապօրինութեան մասին»։ Մի քանի ծխականների կողմից դժգոհութիւններ լսվում էին, սակայն թէ ինչու այդ ծխականները ժողով չէին գումարում, դիմում անում Կաթողիկոսին իրանց իրաւունքը վերականգնելու, ինձ մինչև այժմ էլ անյայտ է մնում։ Օրինական ընթացք պէտք էր տալ բողոքին. մինչև յունիսի 15, որքան ինձ յայտնի է, ասէկօսէներից դէնը չէին անցնում տրտունջները։ Հարցը բնաւ չէր քննվել հրապարակապէս և ինձ համար միանգամայն աղօտ էր և անորոշ. մի քիչ կարծես պարզվեց առաջնորդի վերև յիշված բացատրութիւնից։ Ես այդ եկեղեցիների ծխական չեմ։

Հաստատվելով պաշտօնի մէջ, ես առաջին անգամ կեանքումս ոտք դրի Յովնանեան ուսումնարան յուլիսի 2-ին և առաջին հոգսս եղաւ պարզել ինձ համար հոգաբարձական իրաւունքի խճճված հարցը։ Իմ հաստատութեան օրից մի քանի օր առաջ յայտնվել էր նաև արձակված վարժուհիների բողոքը, որ պաշտպանել էր ուսուցչական համագումարը։ Ուրեմն իմ ընտրութիւնից յետոյ էր հարցը աւելի ևս խճճվել։ Եթէ այդ դրութիւնը ստեղծված լինէր մինչև յունիսի 15, բնականաբար ես կհրաժարուէի իմ անելիքս։ Սումբուրը և քաօսը խառացել էր յունիսի 15-ից յետոյ վարժուհիների արձակումով։ Պէտք էր պարզել ամեն ինչ և ելք գտնել։ Եւ ես նոյն օրը սկսեցի ծանօթանալ հոգաբարձական գործերի հետ։ Ահա ինչ պարզվեց ինձ համար։

1903 թւականի սեպտեմբերի 3-ի հոգաբարձական նիստում (ռուսաց դիրեկցիայի կառավարութեան ժամանակ) կարդացված Թիֆլիսի ժողովրդական ուսումնարանի դիրեկտորի հաղորդագրութիւնը, որով յայտնում է թէ կովկ. շրջ. հոգաբարձուն յուլիսի 3-ին հաստատել է Յովնանեան ուսումնարանի նորընտիր հոգաբարձուներին (բժ. Կուկուջանեան, բժ. Անանեան, իշխան Բեբութեան և հաշտարար դատաւոր Երեցփոխեան) իրանց պաշտօնի մէջ։ Որոշվում է ծանուցանել այդ պարոններին իրանց հաստատման մասին։ Այժմ պարզ էր թէ ինչու ս. առաջնորդը ինձ յայտնել էր թէ հոգաբարձուների պաշտօնավարութեան ժամանակը լրանում է այս սեպտեմբեր ամսում. նա իբրև եկեղեցի ընդունել է պաշտօնավարութեան սկիզբը։ Ցամենայն դէպս եթէ հաստատման օրը ընդունենք յուլիսի 3, իրաւական կողմից հոգաբարձական որոշումները յունիս ամսում ապօրինի ճանաչել չէ կարելի։ Դրան աւելացրէք այն, որ ամեն տեղ հիմնարկութիւնների ընթացիկ գործերը շարունակում են օրինական համարվել մինչև որ չեն յանձնվում փոխարինող մարմնին։ Այս փոխարինող մարմինը դեռ գոյութիւն չունի Յովնանեան ուսումնարանում, որովհետև հոգաբարձութեան մի մասի վերընտրութիւնը դեռ չէ կայացել։ Սումբուր և քաօս են ստեղծվում երբ այդ պարզ ճշմարտութիւնը չէ գործադրվում, այսինքն երբ իւրաքանչիւր ընտրված մարմին չէ գործում օրինական սահմանում մինչև որ չէ գալիս նրան փոխարինող մարմինը։

Շարունակենք։ Նոյն հոգաբարձական գործերից երևում է, որ 1905 թ. աշնան ռուսաց դիրեկցիայից Յովնանեան ուսումնարանը յետ ստանալիս հոգևոր վարչութիւնը առաջարկել է, որ գոյութիւն ունեցող հոգաբարձութիւնը հաստատվի իր պաշտօնի մէջ, համաձայն կտակի, Կաթողիկոսից։ Դեկտեմբերի 7-ին տուած իր կոնդակում Կաթողիկոսը հաստատելով հոգաբարձուներին, յայտնում է, թէ «ի նկատ ունենալով վտանգաւոր ժամանակ ներկայիս և գյուղեալ միտս ժողովրդականաց» բարւոք է գտնում «երկարել զժամանակ պաշտօնավարութեան ևս ամս երկու», որովհետև այդ ժամանակ, ընտրութիւն կատարել անհնարին էր։ Ուրեմն, այդ կոնդակի մէջ հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան ժամանակը երկարվում (սեպտեմբերից կամ յուլիսից յետոյ) է, որ շօշափում է երեք եկեղեցիների ծխականների իրաւունքը։ Եւ նրանք պէտք է ժամանակին կանոնաւոր ընթացք տային իրանց բողոքին և չը բաւականանային անհատական հատ-հատ դժգոհութիւններ յայտնելով, ինչպէս վերև այդ մասին նկատեցինք։ Եթէ փորձեր այժմ անվում են չափազանց ուրախալի է, յամենայն դէպս այդպիսի փորձեր մինչև յունիսի 15, երբ ինձ առաջարկութիւն է արվել, ինձ անյայտ են։

Մինչև այդ յունիսի 15-ը ոչ մի դժգոհութիւն չեմ լսել և նոյն դպրոցի վարժուհիներից, բացի այն, որ միաբերան բոլորը կրկնել են, որ Յովնանեան ուսումնարանը մի ճահիճ է դառել դիրեկցիայի ժամանակ։ Հոգաբարձութեան «ապօրինութեան» մասին ձայն են բարձրացրել վարժուհիները այն օրից, երբ նրանց յայտնել են, որ բոլորն էլ ազատ են իրանց պաշտօններից։

Կանգ առնենք վարժուհիների խնդրի վրա, որ դարձել մի սումբուր է և քաօս։

Գործերից երևում է, 1905 թէին դիրեկցիան ուսումնարանը հոգևոր վարչութեան յանձնելիս խնդրել էր եղած վարժուհիներին պահել պաշտօնների մէջ մինչև ուսումնական տարվայ վերջը։ Կաթողիկոսը տուել է իր համաձայնութիւնը։ Հետևաբար, վարժուհիների արձակման հարցը վճռված կարող էր համարվել 1905 թւականի նոյեմբեր ամսում և այս յունիսի 15-ին հոգաբարձութիւնը միայն նորից վճռել է խնդիրը, մանրամասն պատճառաբանելով այն։ Պատճառաբանութիւնը լաւ կը լինէր որ հոգաբարձութիւնը ժամանակին յայտարարէր։ Առհասարակ, իմ կարծիքով, մեծ սխալ է գործել հոգաբարձութիւնը որ անպատասխան է թողել իր դէմ յարձակումները։

Այս իմ կարծիքը ես յայտնեցի յուլիսի 4-ին հոգաբարձական նիստում, առաջին անգամ մասնակցելով նրա ընթացիկ զբաղմունքներին։ Թողնել որ զանազան ասէկօսէներ, կիսատպռատ տեղեկութիւնների վրա յենվի հասարակական կարծիքը՝ դա միաստկար անփութութիւն է։

Վարժուհիների արձակումը պատճառաբանված է այնպէս, որ չէ կարելի չը համաձայնվել։ Ճիշտ է, ինքը երևոյթը անօրմալ է, սակայն այդ բացատրվում է այն արտակարգ հանգամանքով, որ ստեղծվել էր դպրոցը 5 տարի դիրեկցիայի ձեռքում գտնվելու շնորհիւ, և առհասարակ մեր դաստարակական կարգերի անորոշ, անկերպարան վիճակով։ Ուրեմն, երևոյթը ընդհանուր անօրմալ պայմաններից էր բղխում։ Ինձ թւում է որ այն արտակարգ հանգամանքում, երբ ուսումնարանը պէտք է վերակազմվի, վարժուհիները իրանք ինքնայօժար կերպով պէտք է հրաժարվէին պաշտօններից։

Ահա գործի դրութիւնը։ Այդ սումբուրից և քաօսից դուրս գալու համար բաւական չեն զանազան միտինգային ցոյցերը։ Պէտք է երեք եկեղեցիների ծխականները օրինական կարգով—Կաթողիկոսին դիմելով—արագացնեն նոր հոգաբարձական ընտրութիւնը։ Հոգաբարձուներից պ. Երեցփոխեանը հոգ. ժողովում յուլիսի 4-ին ինձ յայտնեց, որ թէ նա և թէ բժ. Կուկուջանեանը պատրաստ են յանձնել գործերը նոր մարմնին. թող նա միայն շուտով կազմակերպվի։ Ես ևս իմ կողմից նոյնն եմ յայտնում։ Թող կատարվեն նոր ընտրութիւններ և ես առանց տատանվելու իմ վերընտրութեան հարցը կը դնեմ նոր հոգաբարձութեան առջև։ Սումբուրից և քաօսից դուրս ելնելու միջոցը այս է, և որքան շուտ այնքան լաւ ուսումնարանի համար, որ կոչված է լինելու միակ միջնակարգ ուսումնարանը մեզանում։ Ամեն բան առկախ թողնել մինչև որ կազմակերպվի հոգաբարձութեան ընտրովի մասը, ես գտնում եմ մի կենդանի գործում, ինչպէս ուսումնարանն է, ոչ նպատակայարմար. մինչև օգոստոսի 1-ը պէտք է վերջացած լինի հոգաբարձական ընտրութեան խնդիրը, որովհետև ուսուցչական խմբի լաւ կազմ ունենալու հարցը կապ ունի և ժամանակի հետ. օգոստոս ամսում արդէն դժուար է ընտրութիւններ անել, լաւ ոյժերը տեղաւորված են լինում։

Այդպէս ուրեմն հոգաբարձութիւնը կտակով կազմված է նշանակովի և ընտրովի անդամներից։ Հոգաբարձութիւնը օրինական կազմով կատարել է ընտրութիւն և որոշումներ։ Հոգաբարձութիւնը, ինչպէս և ամեն մի հասարակական մարմին պէտք է շարունակի իր ընթացիկ գործունէութիւնը մինչև փոխարինող մարմնին գործերի յանձնումը։

Դպրոցի շահերով ղեկավարվելով ես մինչև օգոստոսի սկիզբը ոչ մի կարգադրութիւն ապագայ խմբի մասին անելու չեմ։

Այս ամիսը նուիրված է լինելու ընթացիկ անյետաձգելի գործերին և ապագայ վերակազմութեան ծրագրի մշակման և ուսումնասիրութեան։ Ով անկեղծօրէն ձգտում է դուրս բերել ուսումնարանը քաօսից և սումբուրից պէտք է փաստերը աղաւաղելու և յարաբերութիւնները խճճելու փոխարէն ջանքեր գործ դնէ պարզելու կացութիւնը և ելքի գոյնը։ Ելքն այն է, որ իսկոյն և եթ երեք եկեղեցիների ծխականները ժողով գումարեն, պատգամաւորութիւն ուղարկեն Կաթողիկոսի մօտ, նոր ընտրութիւն կատարել տան, քանի, որ փոխվում են այն հանգամանքները, որոնց վրա հիմնվելով Կաթողիկոսը դեկտեմբերի 7-ին երկարել էր ներկայ հոգաբարձութեան պաշտօնավարութիւնը նաև սեպտեմբերից յետոյ։ Իմ կողմից բացի աջակցութեան ուրիշ բան չեն գտնի։

Ենթարկվել որևէ դիկտատուրայի, մանաւանդ պատահական, իմ համոզման հակառակ է, իսկ յարգել ուրիշների արդարացի իրաւունքը իմ պարտականութիւնն է։ Sapienti sat.

Լեօն Սարգսեան

Յ. Գ. Յուլիսի 4-ի ժողովի նիստից յետոյ ես պատրաստել էի այս բացատրութիւնը, երբ յուլիսի 6-ին կարդացի «Ալիքի» № 57-ի կրքոտ յօդուածը։ Ինսինուացիաներին ես երբէք չեմ պատասխանում։

Լ. Ս.

14 ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԻ ԽՆԴՐԱԳԻՐԸ

IV

«Հայ եկեղեցին հէնց ինքը ժողովուրդն է և ոչ չորս պատերը, սրբոց պատկերներն ու անօթները»—շատ ուրախ ենք, որ մեր ինտելիգենները գոնէ այսպիսի տարրական ճշմարտութիւններ գիտեն և կը ցանկանայինք, որ միշտ մտքում պահեն և արդարացնել աշխատեն. մենք նոր սովորելու կարիք չունենք։ Իրաւունք կը համարենք միայն հարցնելու. ինչպէ՞ս է կազմվել արդեօք այդ «եկեղեցի-ժողովուրդը». Ռուսսոյի Contrat—Social-ն է այդ, որի համաձայն հայ մարդիկ ժողով են կազմել, վիճել, քննել, ու եզրակացութիւնը եղել է եկեղեցին՝ իր դաւանանքներով, իր բարոյական սկզբունքներով, իր ծէսերով, իր չորս պատերով, սրբոց պատկերներով ու անօթներով. այնպէս որ այժմ դարձեալ կը ժողովվեն հայերը՝ նոր դաւանանքներ, նոր սկզբունքներ, նոր պատկերներ ու անօթներ կը ստեղծեն, թէ այստեղ մի ուրիշ կերպ է բանը։ Մեր գիտենալով ուրիշ կերպ է։ Հայ եկեղեցին նրա համար Առաքելական է կոչվում, որ դարեր առաջ ինչ որ հեռու աշխարհներից ուղարկված մարդիկ Հայաստան են եկել, քարոզել և կեանքի մի նոր խորհուրդ, մի նոր ճանապարհ են ցոյց տուել. Նրանք սովորեցրել են, որ աշխարհը զանազան քմահաճոյ զօրութիւնների ձեռքին խաղալիք չէ՝ մի պատահական ու աննպատակ գոյացութիւն, այլ որ մի ամենակարող կամք կառավարում է այն՝ կատարեալ արդարութեան և իմաստութեան օրէնքներով, ինչպէս մի գթառատ հայր խնամում ու պահպանում մարդոց՝ մի վսեմ յաւիտենական նպատակի հասցնելու համար. ուստի մարդիկ պէտք է աշխատեն նրա գծած ճանապարհը գտնել ու այնպէս ընթանալ. իսկ ընտր[illegible]

ճանապարհը բաց է արել Քրիստոս՝ ուսուցա[illegible] նելով և իր կեանքով ապացուցանելով, [illegible] անձնուէր սէրը պէտք է լինի ամեն ինչ [illegible] կավարող սկզբունքը, և ոչ եսական հակ[illegible] ները։ Հայ ժողովուրդը համոզվել է այդ քա[illegible] րոզի ճշմարտութեանը և թոյլ տուել, որ [illegible] ամբողջ աշխարհահայեցողութիւնն ու կենցա[illegible] ղը նրա համեմատ յեղաշրջեն ու կազմակեր[illegible] պեն. առաջ են եկել հաստատութիւններ, [illegible] ժողովուրդը խմբվում էր, նոր քարոզութ[illegible] ճշմարտութիւնները նոր ի նորոյ լսելու և [illegible] րանից իր կեանքի այլ և այլ պայմաններ[illegible] համար նորանոր հրահանգներ ընդունելու, [illegible] զգացումները դէպի Երկնաւոր Հայրը երկի[illegible] ու արարողութիւններով արտայայտելու, [illegible] րանց մէջ մխիթարութիւն և նիւթական [illegible] խարհի դէմ մաքառման ոյժ գտնելու. [illegible] են եկել մի խումբ մարդիկ, որոնք սկզբ[illegible] քարոզիչների ուսուցածն ու աւանդածը պա[illegible] հում՝ նրանցով նոր սերունդներ էին դաստ[illegible] րակում. առաջ են եկել հիմնարկութիւններ, [illegible] սիրոյ գաղափարի համեմատ խնամք էր տա[illegible] վում անօգնականների ու տառապեալնե[illegible] մասին և այլն։ Այսպէս, մի խօսքով հայ եկ[illegible] ղեցին կազմակերպվել է աւետարանի քա[illegible] ութեան հիման վրա՝ պատմական որոշ պ[illegible] մաններում հայ ժողովրդի ներկայացուցած [illegible] րերից, և հայկական կեանքի ոչ մի կողմ[illegible] մի երևոյթ չը կայ, որ նրա ազդեցութ[illegible] ներքոյ ընկած չը լինէ։ Այդ պատճառով [illegible] առաքելական կոչման հետ նրա միւս ամե[illegible] բնորոշ յատկանիշն է «Ազգային եկեղ[illegible] կոչումը։ Պատմութեան ընթացքում շատ փ[illegible] ձեր են եղել թէ նրա աւետարանական հի[illegible] խախտելու և թէ ազգային բնաւորութ[illegible] կերպարանափոխելու, բայց հայ ժողովուրդը ղեկավար ունենալով իր հայրապետներին [illegible] վարդապետներին, մաքառել է անընդհատ [illegible] բոլոր վտանգների դէմ և աշխատել պահ[illegible] նել իր եկեղեցու առաքելական աւանդների[illegible] ազգային ինքնուրոյնութիւնը։ Հարկաւ հայ [illegible] կեղեցին առանց օտար ազդեցութիւնների [illegible] մնացել. անգիտակցաբար կամ ստիպեալ խո[illegible] տարրեր ևս ընդունել է իր մէջ ու հնարա[illegible] րութիւն չէ ունեցել, ժամանակ առ ժամանակ զատելու, ինքն իրան քննադատելու և [illegible] հիմնական սկզբունքների ժամանակի և կեա[illegible] քի նոր պայմանների համեմատ վերակազմ[illegible] հանալու և կազմակերպվելու. բոլորովին [illegible] դար է ուրեմն այդպիսի մի ինքնաքննադա[illegible] ութիւն և վերակազմութիւն այժմ կատար[illegible] եթէ պահանջ է զգացվում. ով կարող է վ[illegible] դրա դէմ։ Եւ ոչ ոք չէ վիճում։ Հարցը մի[illegible] նրա մասին է, թէ ինչպիսի մարմին ձե[illegible] հաս է և իրաւատէր այդ մեծ գործը կատա[illegible] լու և թէ ինչ սկզբունքներով պէտք է նա [illegible] առաջնորդվի։ Իսկ այդ հարցին մենք պատա[illegible] խանում ենք. ձեռնհաս և իրաւատէր է այդ[illegible] գործի համար միայն ընդհանուր ազգային եկեղեցական՝ այսինքն ի սփիւռս աշխա[illegible] ցրված բոլոր հայերի կողմից ընտրեալ հոգ[illegible] րական և աշխարհական ներկայացուցիչն[illegible] ժողովը. և նա իւրաքանչիւր քայլափոխ[illegible] պէտք է աչքի առաջ ունենայ իր եկեղե[illegible] առաքելական աւանդներն ու ազգային [illegible] նուրոյնութիւնները, հաշիւ տայ իրան, [illegible] որչափ համապատասխան են նրանց իր մ[illegible] ցնելիք բարեփոխութիւնները։ Առաջիկայ [illegible] գոստոս 15-ի համար ծրագրած ժողովը [illegible] համապատասխանում այդ պահանջներից մէկին, և սակայն նրան ամենամեծ [illegible] ւունքներ են վերագրում։

Հէնց այն հանգամանքը, որ ժողովը կ[illegible] է բաղկացած լինել դուռ աշխարհական [illegible] դամներից՝ ապացոյց է, որ նրա նախա[illegible] նողների համար բոլորովին պարզ չէ [illegible] թէ ինչ է նշանակում «բոլոր եկեղեց[illegible] խնդիրները» կարգադրելու իրաւունք. [illegible] նրանց համար եկեղեցու հիմնական սկզբ[illegible] ները երկրորդական տեղ են բռնում, [illegible] ոչ մի տեղ չեն բռնում, և ամենևին մ[illegible] դրութիւն չունեն դրանց վրա ուշադրութ[illegible] դարձնելու։ Իսկ մենք համարում ենք [illegible] շատ մեծ անտեղութիւն։ Ռուսահայերը [illegible] րող են ի հարկէ որոշել, որ իրանք բաժ[illegible] վում են ընդհանուր հայոց եկեղեցու մա[illegible] նից, և ներկայացուցիչներ ընտրել, որ [illegible] ղովվեն, իրանց բաժնի համար կառավա[illegible] թեան առանձին եղանակ, առանձին եկե[illegible] կազմակերպեն. Նրանք կարող են որոշել [illegible] բոլորովին թողնում են քրիստոնէութ[illegible] կամ հայոց եկեղեցու դաւանութիւնը, և [illegible] կայացուցիչներ ընտրել, որ ժողովվեն, [illegible] քի նոր ճանապարհ գծեն և մի նոր [illegible] համայնք կազմակերպեն. բայց չեն կ[illegible] քրիստոնեայ և հայ եկեղեցու հարազատ [illegible] ւանդ մնալ, ու այդ եկեղեցու կազմակե[illegible] թեան մէջ ամեն տեսակ փոփոխութի[illegible] մտցնել, առանց հարցնելու, թէ որչափ [illegible] մապատասխան են դրանք եկեղեցու [illegible] թեանը։ Հայ եկեղեցին մի պատմական [illegible] և բարդ շինուածք է, որի իւրաքանչիւր [illegible] շաղախված է մեր հայրերի արիւնով և [illegible] կան սրբութիւն պէտք է լինի ամեն մի [illegible] համար, որին առանց հարկաւոր երկի[illegible] ծութեան ձեռք տալն ու տեղից խախ[illegible] ամենամեծ ապերախտութիւնը և սր[illegible] ծութիւնը պէտք է համարվի։ Գրիգո[illegible] բոլոր ժառանգութիւնն անցեալից [illegible] ղեցին է և նրա կամարների տակ [illegible] պանվում այն ամենը, ինչ որ զուտ [illegible] կան է, որ մեզ իբրև հայ մարդոց [illegible] իբրև հայ մարդ բնորոշել և [illegible] կեանքի մէջ մեր յատուկ տեղը [illegible] կարող է. ինչպէ՞ս պէտք է ուրեմն [illegible] ռանդութիւնը անհաշիւ կերպով [illegible] նպատակների համար գործ դնենք [illegible] նախնեաց սատուէրներից չը [illegible] Բարբարոսութիւն ենք անուանում դէպի [illegible] ամենահասարակ պատմական յիշատակարա[illegible] ցոյց տուած անփոյթ և ոգիտական [illegible] մունքը. իսկ այստեղ ոչ միայն մի [illegible] կան յիշատակարան ունենք աչքի [illegible] մի կենդանի մարմին, որի հետ կապված [illegible] մեր պատմական գոյութեան բոլոր [illegible] րով. ինչպէ՞ս պէտք է ուրեմն [illegible] մարդոց ձեռքով անդամահատութիւններ [illegible] տարենք այդ մարմնի վրա։

Արդ՝ թող ժողովուրդն ազատ ընտրութ[illegible] իրաւունքներ վայելէ որչափ կարող է, [illegible] երբ եկեղեցական գործեր կարգադրելու [illegible] մար ժողով է գումարվում՝ պէտք է իմանա[illegible] թէ ում է ընտրում. պէտք է իմանայ, [illegible] հող ու ջուր բաժանելու և խաղաղութ[illegible] յանձնաժողովներ կազմելու համար չէ [illegible] ընտրում. պէտք է իմանայ և նրա

մարդիկ ընտրէ, և այն ժամանակ կասկածի տեղիք չի մնայ, որ այդ ժողովը առանց եկեղեցականների մասնակցութեան լինել չէ կարող: Չէ կարող ոչ թէ նրա համար, որ իբրև եկեղեցականներն այդպէս են ցանկանում, որ այլապէս սրանց դասակարգային շահերը վտանգուած կը լինեն, այլ որ եկեղեցու գաղափարն է այդ պահանջում, որ եկեղեցու սպասաւորները նրա սրբութիւնների և իրաւունքների պահապանն են, և երբ բարեփոխութիւնների խնդիր է լինում՝ իրաւունք պէտք է ունենան առնուազն պարզելու, թէ ինչ է այդ խնդրի նկատմամբ եկեղեցու տեսակէտը. այլապէս եկեղեցական գործերի կառավարութիւնը կը լինի դրսից բերած օրէնքներով և ուրեմն եկեղեցական կառավարութիւն չի լինի: Այսպէս դնելով հարցը՝ մենք եկեղեցական դասակարգի համար ոչ մի արտօնութիւն, ոչ մի առանձնաշնորհում չենք պահանջում, ցանկութիւն չունենք և չենք ունեցել ամենևին նրա խնամակալութեան տակ պահելու ժողովուրդն, և ձեր առարկութիւնները, բացականչութիւնները, թէ մեր խմբագրի մէջ երևան է եկել կղերին կղերական ոգին իր կաստայական հաշւինքով՝ նոյնչափ անտեղի են, որչափ եղել են մինչև այժմ նման մեղադրանքներ. այլ կամենում ենք միայն, որ եկեղեցին իր կոչման մէջ մնայ և եկեղեցականները հնարաւորութիւն ունենան իրանց պարտականութիւնները նրա հանդէպ կատարելու: Դուք ասում էք, որ զուտ եկեղեցական՝ դաւանական, ծիսական խնդիրները եկեղեցականներին էք թողնում և ուզում էք միայն դպրոցական, տնտեսական գործերն ու «կուլտուրական հաստատութիւնների» ղեկավարութիւնը, որ պատմական հանգամանքների բերմամբ միայն կապված են եղել մինչև այժմ եկեղեցու հետ՝ ժողովրդի ձեռքը տալ. բայց դրանով ցոյց էք տալիս, որ այն զուտ եկեղեցական գործերը բոլորովին աւելորդ և անպէտք՝ ժողովրդի համար ոչ մի կարևորութիւն չունեցող բաներ էք համարում, մինչդեռ իրաւունք չունէք. և եթէ համոզուած էք, որ այն միւս ոչ իրօք եկեղեցական գործերը պէտք է խլել հոգևորականների ձեռքից՝ ինչ արդարութեան հիման վրա հաշւի չէք առնում նրանց հետ, թոյլ տալիս, որ ձեր ժողովին ներկայ լինեն և քուէարկեն, թէ ինչպիսի իրաւունքներով կառավարել են մինչև այժմ այդ գործերը, ձեզ օգնեն, նրանց կառավարելու համար աւելի օրինաւոր և նպատակայարմար նոր եղանակ ստեղծելու: Մենք ցանկալի և անհրաժեշտ ենք համարում ժողովրդի միջամտութիւնը ոչ միայն դպրոցական, տնտեսական և նման գործերում, այլ և բոլոր եկեղեցական, թէկուզ զուտ կրօնական և ծիսական խնդիրներում. ցանկանում ենք, որ ժողովուրդը հսկէ մինչև հոգևորականների վրա, թոյլ չը տայ, որ նոքա շեղվեն իրանց պարտականութիւններից, արթուն հսկողութիւն պահանջէ. ուստի և եթէ ազգային-եկեղեցական որ և է ժողով է գումարվում, կարևոր ենք գտնում, որ ժողովրդի և եկեղեցականութեան ներկայացուցիչները ի մի խմբվեն, դերերն իրանց մէջ բաժանեն, փոխադարձաբար հսկողութիւն ունենան միմեանց վրա և իւրաքանչիւրը իր մասում, իր ձեռնհասութեան համեմատ առաջ տանէ եկեղեցի-ժողովրդի գործերը՝ յօգուտ և ի շինութիւն նրա: Այդպէս էլ կազմակերպուած է տաճկահայոց Ազգային Ժողովը,—և ոչ ոք չէր կարծել մինչև այժմ ժողովրդի ազատ ընտրութեան իրաւունքների բռնաբարում տեսնել դրա մէջ: Խիստ միամիտ պարզութեամբ պ. Ա. Ա. առարկում է. «Եթէ պէտք էր (ներկայացուցիչներ) նշանակել եկեղեցական դասից, ինչու չը նշանակվէին անպայման նաև ժողովրդի միւս դասերից. օրինակ վաճառականներից, ուսուցիչներից և այլն»: Այն հասարակ պատճառով, պարոն, որ սա եկեղեցական գործ է: Եթէ վաճառականական գործ լինէր՝ վաճառականներից կը նշանակէին, եթէ զինւորական՝ զինւորականներից: Մենք չենք պնդում հարկաւ, թէ բոլոր հոգևորականները խիստ հմուտ են եկեղեցական խնդիրներում և խիստ հաւատարիմ իրանց եկեղեցուն. ոչ էլ ընդհակառակն, թէ բոլոր աշխարհականներն անհմուտ են և խորթ. բայց իրաւասութեան և պարտականութեան որոշ սահմաններ կան նրանց մէջ, ոչ դասակարգային խտրութեան ու շահերի սահմաններ, և երբ դուք հոգևորականներին նկատում էք իբրև ժողովրդի ծառաներ, իբրև վարձկան պաշտօնեաներ կամ չինովնիկներ, որոնք իրանց պաշտօնի համար ժողովրդի ներկայացուցիչներից պէտք է հրահանգ ստանան, նրանց հպատակին և նրանց ձեռքին նայեն՝ մենք ասում ենք, որ հոգևոր պաշտօնէութիւնը դնում էք իր կոչման հետ բոլորովին չը հաշտվող պայմանների մէջ և անհնարին դարձնում այդ պաշտօնէութիւնը:

Օրինակով խօսենք: Դուք ասում էք, որ ժողովուրդը կատարեալ տէր է իր եկեղեցու և իրաւունք ունի նրա բոլոր գործերն ըստ հաճոյքի կարգադրելու: Ցեանք, որ այդպէս է. բայց ընդունենք մի րոպէ. ընդունենք, որ նա նոյնպիսի մի տէր է, ինչպէս մի քաղաք իր բաց արած հիւանդանոցին: Քաղաքը կարող է պահել այդ հիւանդանոցը, կամ փակել, ընդարձակել կամ փոքրացնել, ներկայացուցիչներ ընտրել, որ հսկեն հիւանդանոցի բարեկարգութեանը, ելք ու մուտքի, գործունէութեան արտաքին պայմանների վրա. բայց եթէ նա իր ներկայացուցիչներին իրաւունք տայ, որ մի հրահանգ կազմեն, և այդ հրահանգով ղեկավարվեն հիւանդանոցում ծառայող բոլոր բժիշկներն ու հիւանդապահները, ո՞ր բժիշկը կը ծառայէ այդպիսի հիւանդանոցում. չէ՞ որ ամենքը դայրոյթով կը մերժեն հասարակ քաղաքացիների բարի խորհուրդները և կը պնդեն, թէ գիտութիւնը պէտք է բժշկութեան հրահանգներ տայ և ոչ թէ գործին անտեղեակ մարդոց դատողութիւնը: Այդպէս և ըստ մեզ եկեղեցւոյ ոգին ու վարդապետութիւնը հրահանգներ պէտք է տան եկեղեցւոյ կառավարութեան համար, և ոչ ժողովրդի պատահական ներկայացուցիչների կարծիքները: Իբրև հոգևորական ես ոչ մի առանձնաշնորհում, ոչ մի դասակարգային արտօնութիւն չեմ սպասում, բողոքում եմ ամեն տեսակ առանձնաշնորհումների դէմ և չեմ ցանկանում իմ ժողովրդի մէջ աւելի բան լինել քան փողոցներ աւելող յետին մշակը. բայց հաւատարիմ սպասաւորութիւն ունեցած լինելով իմ եկեղեցուն և 18 տարի շարունակ նրան ծառայած, հետամուտ եղած ըմբռնելու նրա աւետարանական սկզբունքները, առաքելական աւանդութիւնները, պատմական կեանքը, ազգային ինքնուրոյնութիւնները՝ իմ սնունդ պարտքն ու իրաւունքն եմ համարում մասնակցել այդ եկեղեցու վերաբերեալ խնդիրներին և իմ կարողութեան չափով նպաստել, որ նրանք աճեն և եկեղեցու ոգուն համաձայն լուծումն ստանան: Այդպիսի պահանջ կարծում եմ կարող է իւրաքանչիւր հոգևորական ունենալ և դա ըստ ամենայնի օրինաւոր պահանջ է: Պ. Ա. Ա. առարկում է, որ եթէ հոգևորականները 5—6—10 ձայն ունենան ժողովի մէջ «ինչ արժէք կարող էր ունենալ սրանց ձայնը մեծամասնութեան, այն էլ վրդովված մեծամասնութեան առաջ»: Սակայն նախ որ մեր եկեղեցական ժողովներում բոլոր եպիսկոպոսներն՝ արդէն զուտ կանոնական տեսակէտից, ձայնի իրաւունք ունեցել են, և հեղինակաւոր վարդապետների բացառութիւնները իրանց արժանի գնահատութիւնը գտել. և երկրորդ՝ էականն այստեղ ձայնի խնդիրը չէ. փոքրամասնութեան և մեծամասնութեան, այն էլ վրդովված մեծամասնութեան պայքար չենք նախատեսնում մենք, այլ կամենում ենք մեր ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ միասին աշխատել մեր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան գործի համար և չենք հասկանում՝ ի՞ր հիման վրա հնարաւորութիւն չը պիտի ունենանք մեր այդ սնունդ պարտքը կատարելու:

Կ. Վ.

(Կը շարունակվի)

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

ԺԹ. նիստ

Ուսուցչական համաժողովի ԺԹ. նիստը կայացաւ ամսիս 6-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, նախագահութեամբ պ. Ի. Յարութիւնեանի:

Կարդացվում և վաւերացվում են մի քանի սրբագրութիւններով համաժողովի նախորդ նիստերի արձանագրութիւնները:

Համաժողովի երէկվայ նիստի վերջում կարդացվեցան և ընդունվեցին Յովնանեան դպրոցի համար Վեհափառ Կաթողիկոսին ուղարկվելիք հեռագիրը և հայ մամուլի մէջ տպվելիք կոչը:

Հեռագրի բովանդակութիւնը հետևեալն է.

«Էջմիածին՝ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց: Ուսուցչական համագումարը իր մի քանի նիստերում քննելով Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի ներկայ հոգաբարձական կազմի վերահսկողութեան հարցը, գտաւ, որ դրանով խախտված են, ինչպէս ծխականների ընտրողական իրաւունքը, նոյնպէս և այդ ուսումնարանի հիմնադիրների կամքը: Հիմնվելով դրա վրա, համագումարը որոշեց ոչ մի պաշտօն չը ստանձնել այդ դպրոցում մինչև ծխականների կողմից օրինաւոր հոգաբարձական ընտրութիւններ չը կայանան, իսկ հին հոգաբարձական կազմի վերջին կարգադրութիւնները համարել ապօրինի: Ուստի ժողովրդի և ուսուցչական կազմի մէջ խոշոր թիւրիմացութիւններից խուսափելու համար համագումարը խնդրում է Ձերդ Սրբութեան շուտափոյթ նշանակել հոգաբարձական նոր ընտրութիւններ, որպէս միակ օրինաւոր միջոց վերջ դնելու սպասվելիք քաղքութիւններին: Համագումարի նախագահ՝ Իսահակ Յարութիւնեան»:

Ինչ վերաբերում է միևնոյն հարցի մասին հայ մամուլի միջոցով հրատարակվելիք կոչին, որ կարդացվեց ԺԸ. նիստում, համաժողովը մի քանի փոփոխութիւններ մտցրեց այդ կոչի մէջ և որոշեց հրատարակել հայ լրագիրներում: Հետևեալ անգամ կը բերենք այդ կոչը ամբողջապէս:

Համաժողովի այս նիստում ընդունվեցան և հաստատվեցին ռուսահայոց դպրոցների ուսուցչական պրոֆեսիոնալ միութեան կանոնադրութեան հետևեալ նոր յօդուածները:

Պատգամաւորական համաժողովի գումարումներ.

ա) Խորհուրդը պատգամաւորական համաժողովի գումարմունքի օրակարգը նախապէս գրաւոր կերպով յայտնելու է ճիւղերի վարչութիւններին

Միութեան խափանումն.

ա) Միութեան խափանման համար անհրաժեշտ է Միութեան բոլոր անդամների $^{2}/_{3}$-ի վճիռը ռեֆերենդումի միջոցով:

Ծանօթ. Պատգամաւորական համաժողովը չը կայացած դէպքում, Միութեան փակման մասին խորհուրդը թէ լրագրութեան և թէ պաշտօնական առանձին յայտարարութիւններ միջոցով յայտնում է բոլոր ճիւղերի վարչութիւններին, որպէս զի նրանք իրանց ընդհանուր ժողովների վճիռներն ուղարկեն խորհրդին, յայտնելով Միութեան խափանումը ցանկացողների թիւը:

բ) Որ և իցէ ճիւղի խափանման դէպքում նրա կայքը յանձնվում է կենտրոնական խորհրդին ի պահեստ:

Ժողովը վերջացաւ ժամը $2^{1}/_{2}$-ին:

Լ. Բ.

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Միւնխէնի ժողովրդական ուսուցիչների միութիւնը ունի մօտ 10,000 անդամներ. նրա մէջ մտնում են Գերմանիայի ժողովրդական ուսուցիչների ահագին մեծամասնութիւնը, և միայն մի փոքր մասը միացած է ուրիշ միութիւնների հետ: Մի այդպիսի խոշոր կազմակերպութիւն պակաս ոյժ չէ կազմում, և կառավարութեան ու քաղաքների ցոյց տուած վերաբերմունքը դէպի այդ համագումարը ինքն ըստ ինքեան ցոյց է տալիս թէ նրա ձայնը այնտեղ անհրաժեշտ են համարում ուշադրութեան առնել: Ուսուցիչների բաւարական միութիւնը համագերմանականի հետ միանալուց յետոյ, որ տեղի ունեցաւ 1903 թւին, ժողովրդական ուսուցիչները առաջին անգամն է որ գումարվում են, և բնականաբար համագումարը պէտք էր նշանակել Բաւարիայի մայրաքաղաքում: Մանաւանդ որ համագումարի հետ միաժամանակ պէտք է լինէր այնտեղ դպրոցական ցուցահանդէսը: Համագումարին մասնակցում էին մինչև 5000 ուսուցիչներ Գերմանիայի բոլոր ծայրերից, կային և ներկայացուցիչներ Աւստրիայից և Ռուսաստանից: Բաւարական և Բադէնի կառավարութիւնները ուղարկել էին իրանց պաշտօնական ներկայացուցիչները, իսկ քաղաքներից մի քանիսը մինչև անգամ հարկաւոր էին համարել ուղարկելու իրանց բուրգոմիստրներին: Օրվայ հարցը դաւանական (կօնֆէսսիօնալ) դպրոցն էր, և հասկանալի է որ վիճաբանութիւնների գլխաւոր նիւթն էլ նա էր կազմում: Նրա հետ միաժամանակ հերթական էր դարձված և վարժուհիների դրութիւնը բարւոքելու խնդիրը: Համագումարը բացվեց պրոֆէսսոր Ցիգլերի ճառով՝ «Գերմանական ժողովուրդը և գերմանական դպրոցը 20-րդ դարի սկզբում»: Դպրոցը, ասաց նա,—սէյսմօգրաֆ է հանդիսանում, որ բացարձակ ճշտութեամբ նկատողութեան է առնում ներքին քաղաքական կեանքի բոլոր տատանումները, մտաւոր կեանքի բոլոր հոսանքներն ու փոփոխութիւնները ժողովրդական հոգու բոլոր ամենանուրբ շարժումները: Այդ պատճառով դպրոցը կառավարում երկու իդէաներ, որոնք և թափանցում են մեր ամբողջ էակութեան. դէմօկրատիզմի իդէան և անհատականութեան իդէան: Առաջինն դպրոցը պարտական է իր ահագին նշանակութեամբ ժամանակակից կեանքում: Մենք արդէն ստրկացած, անձայն հպատակներ ենք, բայց պատասխանատու քաղաքացիներ ենք, շնորհիւ նրան, որ ընդհանուր ձայնատուութեամբ մենք մասնակցում ենք պետական կեանքի բոլոր ճիւղերում: Իսկ այդպիսի մասնակցութեան համար կրթութիւնը ներկայանում է ուղղակի անհրաժեշտութիւն: Իր կողմից նա պէտք է ծառայէ մեր ժամանակի սօցիալական և դէմօկրատական ձգտումներին: Այդ պատճառով ոչ մի դպրոց չը պէտք է լինի արտօնեալների համար և ոչ մի խտրութիւն չը պէտք է լինի աշակերտների մէջ ուսուցչի համար: Բացի դրանից դպրոցը պէտք է դարձնէ կրթութիւնը մատչելի ամենքի համար, և ուստի ուսուցչի աչքը պէտք է բացված լինի աշակերտների սօցիալական կարիքի համար, և դպրոցը պէտք է այդ բանը հաշւի առնի, ուսումը պարտադիր անելով, մատակարարելով երեխաներին դասական պիտոյքներ և ստեղծելով զանազան տեսակ հասարակ նպաստամատոյց հաստատութիւններ: Այդ տեսակէտից մանաւանդ աւելի կարևոր է կրթութիւնը դարձնել իսկական սօցիալական, այսինքն տալ մտաւոր, բայց արդէն կեանքի ձախորդութիւններով յափշտակված հոգիներին այն, ինչ որ վեր է բարձրացնում նրանց առօրեայ կեանքի մշտական միօրինակութեամբ և պաշտպանում է նրանց հոգին կարիքների և թշւառութիւնների մէջ: Այդ մտքով սօցիալիզմը իդէալիզմ է, և իւրաքանչիւր ուսուցիչ պէտք է լինի իդէալիստ, ներշնչէ իւրաքանչիւր երեխայի հոգու մէջ արևի լոյսը, որ բանւոր մեքենայից դարձնում է նրան մարդ: Թէ ինչպէս և որտեղ այդ անել, պատմութեան դասերում, թէ գրականութեան, թէ ուրիշ դէպքում, դա կախված է ուսուցչի աշակերտի անհատականութիւնից, բայց յամենայն դէպս Ցիգլերը անկարելի է համարում դուրս հանել այդտեղից կրօնի դասերը և այդ պատճառով անկարելի է համարում կրօնական դաստիարակութիւնը չը վերապահել հոգևորականութեանը և դուրս հանել նրան ժողովրդական ուսուցչի իրաւասութեան շրջանից, քանի որ կրօնը դեռ ևս ներկայանում է մի այդպիսի խոշոր սօցիալական ոյժ:

Բոլորովին այլ դեր է վիճակվում դպրոցին, մտածում է Ցիգլերը, անհատականութեան կողմից: Դպրոցը նպատակ է դրել մասսան կրթել, նա չէ կարող անհատականացնել: Բայց դա հէնց այդպէս էլ պէտք է լինի: Ամեն մի երեխայ անհրաժեշտ է որ մի առժամանակ կանգ առնի ընդհանուր հաւասարութեան և ամենքի համար հաւասար պարտականութիւնների երկաթէ օրէնքի առաջ, լինի շատերից մէկը, և ոչ ոքի, մինչև անգամ հանճարներին, դա երբէք չէր վնասի: Այդպիսով, դպրոցի աշակերտների շրջանը չէ անհատականութեան տեղը: Նրա շրջանը՝ ուսուցիչների աշխարհն է: Որպէսզի կարող լինի դաստիարակել մանուկներին, ուսուցիչը նախ և առաջ պէտք է ունենայ անհատականութիւն, իսկ դրա համար ուսուցիչների պատրաստականութիւնը չը պէտք է հասցնվի վարժեցման, մուշտրօվկայի, և չը պէտք է լինի նեղ-միակողմանի և մասնագիտական, նախ և առաջ չը պէտք է լինի ոչ դաւանական, ինչպէս որ Գերմանիայի ուսուցչական սեմինարիաներումն է: Մանաւանդ դպրոցական դիսցիպլինայի հարցերը պահանջում են ուսուցիչից խիստ արտայայտված անհատականութիւն և մտաւոր բարձր հարցասիրութիւն, որովհետև նա առանց դրանց չէ կարող աշակերտներին ազդել: Եթէ ինքը ուսուցիչը զուրկ է հարցասիրութիւնից, հետաքրքրվող չէ, աշակերտներին էլ չէ կարող ներշնչել հետաքրքրութիւն. իսկ դրանից ի հարկէ առաջանում է ձանձրոյթ, որ վատ դիսցիպլինայի ամենագլխաւոր պատճառն է:

Երկու հարցերում ժամանակակից կեանքի երկու հոսանքները ընդհարվում են իրար հետ մի գծի վրա: Թէ դէմօկրատականութիւնը և թէ անհատականութիւնը պահանջում են ժողովրդի համար գեղարուեստական դաստիարակութիւն. առաջինը՝ որպէսզի ժողովրդին էլ մատչելի դարձնի արուեստի աշխարհը, իսկ երկրորդը՝ որովհետև տեսնում է նրա մէջ մի ինչ որ բարձր բան, քան թէ չոր ու ցամաք արտաքին գիտութիւն: Երկրորդ շաղկապող տարրը, ընդհանուրը անհատականութեան հետ համեմատելով և անհատականը համեմատելով տիեզերականի հետ հանդիպանում է ազգութիւնը: Ցիգլերը մատնանշում է որ ներկայ հայրենասիրութեան գլխաւոր ազդեցութիւնը դանվում է ազգայնականութեան բաւականութեան մէջ:

Վերջիններս հասնել կարող է միայն պետութիւնը՝ հեռացնելով այն բոլորը ինչ որ բէակցիոն է և բիւզանդական, հակաժողովրդական և հակակենտրոնական: Բայց այդ գործում դպրոցն էլ կարող է շատ բան անել: Դպրոցը ինքն էլ ներկայանում է մի փոքրիկ թագաւորութիւն, որտեղ երեխան առաջին անգամ սովորում է լինել ամբողջութեան մի մասնիկը: Ահա թէ ինչու դպրոցում գերիշխող ոգին ահագին նշանակութիւն ունի: Այստեղ տեղ չը պէտք է ունենայ բռնակալութիւնը և բիւզանդականութիւնը, չը պէտք է լինի բութ, մեռեալ հնազանդութիւնը, հլութիւնը և անարխիան: Այստեղ արդէն ուսուցչի համար ընդարձակ ասպարէզ է բացվում գործելու, այստեղ է գտնվում դպրոցի «հասարակագիտութիւնը»: Դաստիարակեցէք մանուկներին սիրոյ և արդարութեան մէջ՝ պարտականութեանը հաւատարիմ մնալու, և ազատութեան մէջ, այնպէս որ նրանք ներշնչված լինեն իսկական քաղաքացիութեան ոգով. այն ժամանակ կաճի մի սերունդ, որ կը սրբէ և նեղսիրտ դաւանականութիւնը ու, բէակցիոն բիւրօկրատիզմը, և դուք կիրականացնէք անհատականութեան սօցիալական դաստիարակութեան գաղափարը, ազատ անհատի մասսայական դաստիարակութիւնը:

(Կը շարունակվի)

ՋԻՐԱՇԷՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԾԽԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԻԹՈՎ

Յունիսի 2-ին պէտք է տեղի ունենար Ջրգրաշէն եկեղեցում ծխական ժողով, որի համար տպված էին յայտարարութիւններ «Մշակ»-ում և «Ալիք»-ում: Ժողովում պէտք է քննվէին մի քանի կարևոր խնդիրներ, ի միջի այլոց, պէտք է լինէր և երէցփոխի 1905 թւի հաշւետուութիւնը:

Որքան ինձ յայտնի է, Ջրգրաշէն եկեղեցին ունի 800-ից աւելի ծուխ. իսկ ժողովին ներկայ էին միայն 12—14 հոգի:

Այս երևոյթը մեր կեանքի սովորական, սակայն ցաւալի երևոյթներից մէկն է: Անդամների բաւականաչափ բացակայութիւնը արգելք եղաւ ժողովը կայանալուն. սակայն, որովհետև երէցփոխի 1905 թ. հաշւի քննութեան համար երկրորդ ժողովն էր, այդ պատճառով որոշվեց միմիայն այդ խնդրի համար վաւերական համարել և անցնել խնդրին. ընտրել մի մասնաժողով 3 հոգւոյ, որը պէտք է քննէ երէցփոխի 1905 թ. հաշիւը և զեկուցէ յետագայ ծխական ժողովին:

Աւելորդ չեմ համարում, քանի որ առիթը կայ, մի քանի խօսք ասել մեր ծխականների վերաբերմամբ:

Այդպէս չէ կարելի վերաբերվել, պ.պ. ծխականներ. ձեր անտարբերութեամբ թէ ընդհանուրի գործն է խանգարվում և թէ ձեր ընտրեալ հոգաբարձուները կարող են վնասվել ու արժանանալ անտեղի վիրաւորանքի: Ուսումնական տարվայ ընթացքում մեզ մի քանի անգամ ժողովի են հրաւիրել, չենք գնացել. այժմ էլ հրաւիրում են՝ չենք գնում. այդպէս չէ կարելի վերաբերվել. ամօթ է, վերջ տանք այդ տեսակ անտարբեր արարքներին:

Ծխական

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Յուլիսի 3-ին

Կիրակի, ամսիս 2-ին, ս. Փրկիչ եկեղեցում նշանակված էր քաղաքիս բոլոր եկեղեցիների ծխականների ընդհանուր ժողով: Ժողովի նպատակն էր քաղաքիս կողմից ընտրել 8 պատուիրակ, որոնք ընտրելու են մի պատգամաւոր Ախալցխայի գաւառի կողմից մասնակցելու Էջմիածնում օգոստոսի 15-ին կայանալիք ռուսահայոց կենտրոնական ժողովին: Ժողովը, առաջինը լինելով, և ծխականների օրինական թիւ չը հաւաքվելով, չը կայացաւ և յետաձգվեց միւս կիրակի:

Կաթողիկոսական հրահանգից երևում է, որ այդ ընտրվող մէկ պատգամաւորը լինելու է Ախալցխայի ամբողջ գաւառի կողմից, ուրեմն պատուիրակների ընտրութիւններին պէտք է մասնակցեն ոչ թէ միայն քաղաքը, այլ և բոլոր հայաբնակ գիւղերը և շրջանները, որոնք գտնվում են Ախալցխայի վիճակի մէջ: Այսպէս, վիճակիս են պատկանում Արաստթումանի և Բօրժոմ ամարանոցները, Ածղոր, Ծուրդուբ, Ծիրա, Տամալա, Սազել, Մեծ և Փոքր Պամաճ, Օրալ և այլ հայաբնակ գիւղեր, թւով մօտ 15 հատ: Ուրեմն պատուիրակներ պիտի ընտրեն նաև այդ ամարանոցների և գիւղերի հայ բնակիչները. հաշւելով այդտեղի բնակիչների թիւը, բացի քաղաքի 8-ից, 5—6 հատ պատուիրակներ էլ այդ գիւղացիները և յիշեալ ամարանոցներում ապրող հայերը պէտք է ընտրեն:

Սակայն, ինչպէս լսեցինք, հոգևոր կառավարութիւնը պատուիրակներ ընտրելու արտօնութիւն միայն քաղաքացիներին է տուել, իսկ շրջակայ բնակիչների համար առայժմ ոչինչ չը կայ. առարկելով՝ որ իբր այդ առիթով հրահանգում պարզ յայտնի չէ կամ չը կայ ոչինչ... և թէ համաձայն յօդ. 4-րդի միայն 1,000 ծուխ ունեցող եկեղեցիները կարող են պատուիրակներ ընտրել: Բայց ունենք գիւղեր, որ հազարից աւելի բնակիչներ ունեն, օրինակ, Ծուրդուբ գիւղը ունի 1,000 ծխական, Տամալան աւելի շատ, այնուամենայնիւ ոչ մէկին էլ իրաւունք չէ տրված պատուիրակներ ընտրելու: Ուրեմն այսպիսով զրկվելու են ընտրութիւններից թէ հայ գիւղացիները և թէ Բօրժոմ, Արաստթուման ամարանոցների հայերը: Դա մի բացարձակ անարդարութիւն է: Ի՞նչ կը նշանակէ զրկել գիւղացիներին ազգային ընտրութիւններից: Եթէ, օրինակ, ենթադրենք մի գիւղի եկեղեցի չունի պահանջված հազար ծխականը, մի՞թէ չէ կարելի հաւաքել 2—3 այդպիսի գիւղի ծխականների մի տեղ և իրանց թւի համեմատ պատուիրակ ընտրել: Ի՞նչով են մեղաւոր որ դրանք ապրում են գիւղերում կամ շրջաններում և քիչւոր են: Էլ ո՞ւր է մնում մեր եկեղեցու սահմանադրութիւնը և ժողովրդականութիւնը, երբ զրկում ենք մեր եղբայրներին, մեր գիւղացիներին, որոնք ազգի գլխաւոր հիմնաքարն են կազմում: Էլ ի՞նչ ենք գոռում գոչում հաւասարութիւն իրաւունքի, երբ խտրութիւն ենք դնելու:

Որքան լսում ենք, ուրիշ գիւղերը մասնակցում են: Օրինակ, Ախալքալաքի գաւառից, ինչպէս յայտնի է, ընտրվելու են 4 պատգամաւոր, որոնցից 1-ը քաղաքի պատուիրակներից պէտք է ընտրվի իսկ միւս երեքը շրջակայ գիւղացիներից: Իսկ ինչու պէտք է մեր Ախալցխան բացառութիւն կազմէ—չեմ հասկանում:

Հրաւիրում ենք հոգևոր իշխանութեան ուշադրութիւնը այս կարևոր հարցի վրա, որ քանի ուշ չէ՝ կարգաւոր է մեր գիւղերում և ամարանոցներում էլ պատուիրակների ընտրութիւններ անել, որոնք քաղաքիս պատուիրակների հետ միասին կընտրեն մի պատգամաւոր ամբողջ Ախալցխայի գաւառի կողմից: Յոյս ունեմ որ այս հարցը կը պաշտպանեն մեր քաղաքացիք առաջիկայ կիրակի լինելիք ժողովում և կը պահանջեն որ, անպատճառ գիւղացիք էլ ընտրութիւններին մասնակցեն: Սակայն... եթէ միայն դա ձեռնտու լինի շահախնդիր կուսակցութիւններին...:

Խ. Դ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 4 յուլիսի

Շնորհ արէք խնդրեմ երկտողս տպագրել «Մշակ» լրագրի մերձակայ համարներից մէկում պ. պ. նուիրատուների միամտութեան համար: Յունիս ամսի ընթացքում Կովկասի հայ արկածեալներին նպաստելու համար ստացել եմ Նոր-Նախիջևանի եկեղեցական աղքատախնամ ընկերութիւնից 3000 ր., Քիշինևի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսի միջոցով 1663 ր. 95 կոպ. (այս գումարից Սիմֆերոպոլում Օգսէնտիոս աւագ քահանայ Կուշակեանցը ժողովել է 76 ր. 5 կ.: Օրբազարում Օգսէնտիոս քահանայ Հայրունին ժողովել է 47 ր. 90 կ.: Քիշինևի ժողովուրդը նուիրել է 1540 ր.): Ախալքալաքի գործակալ Տ. Ուխտանէս վարդապետի միջոցով գործակալութեան 39 գիւղերից 687 ր. 64 կոպ.: Ղարսի փոխանորդութեան Օլթի աւանի գործակալ Վարդան քահանայ Սաատիեանի միջոցով 252 ր. 84 կոպ. (այս գումարից 138 ր. 35 կոպ. նուիրել են Օլթի աւանում՝ 20 ր. 60 կոպ. Թէմրուտ գիւղում՝ 45 ր. Ճուրճուրիս գիւղում՝ 11 ր. 90 կոպ. Ջէրտէնիս գիւղում՝ 36 ր. 99 կոպ. Բերդուս գիւղում): Դուշէթի գործակալ Խաչատուր քահանայ Եզեկեանի միջոցով 5. ր. 20 կոպ.: Կարապետ վարդապետ Տէր-Մկրտչեանից իր մօտ եղած գումարի մնացորդը 12 ր. 5 կոպ.: Ընդամենը հինգ հազար եօթ հարիւր քսան մէկ րուբլի վաթսուն չորս կոպէկ. (5721 ր. 64 կ.): Նուիրատուների անուանական ցուցակը կը տպագրվի առանձին: Յիշեալ գումարը յանձնել եմ յանձնաժողովիս գանձապահ պ. Ալէքսանդր Մելիք-Ազարեանցին:

Այլև տիկին Եւգինէ Լօմիձէն Վարշավայից ուղարկել էր 14 ր. յատկապէս բազացինների համար ջերմակեղէն գնելու, որ և կատարված է տիկին Վարդուհի Յովհաննիսեանի ձեռամբ: Շնորհակալութիւն քաղաքիս այն բոլոր բժիշկներին, որոնք սիրայօժար յանձն առան և շարունակում են բժշկել արկածեալ հայերին, որոնց կարգում և բժ. Մկրտչեանին, որ ձրի անդամահատութեան ենթարկեց և մեծ հոգացողութեամբ բժշկեց բազացի տիկին Անախանում Մկրտչեանին:

Առաջնորդ հայոց Վրաստանի Գարեգին արքեպիսկոպոս:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Страна» լրագիրը հաղորդում է, որ յունիսի 28-ին արձակված է ծառայութիւնից Գանձակի նահանգի նախկին գեն.-նահանգապետ Տակայշվիլին:

Հանգուցեալ լէյտենանտ Շմիդտի անունը այնքան է հռչակ ստացել Անգլիայում, որ Գուլլից Սեվաստոպոլ է եկել մօտ օրերս անգլիական նկարիչ, Դէվի Բրիտեյլ յատուկ միսիայով Բերեզան կղզին նկարելու համար,—որտեղ պատժվում է Շմիդտը: Հարկաւոր թոյլտուութիւն ստանալու համար նկարիչը դիմել է ուր հարկն է:

Ոստիկանական դեպարտամենտի բարձրաստիճան պաշտօնեաներից մէկի մէջ միտք է յղացել ծառայութեան հրաւիրել կին-գործակալներին, որոնք որոշ շրջաններում կարողանային հսկել կանանց մէջ կատարվող յեղափոխական պրօպագանդայի վրա: Դրա առիթով այդ նոր ծրագրի հեղինակը մի ամբողջ զեկուցում է պատրաստում: Ինչպէս ասում են իշխանութիւնը շատ բարեհաճ է վերաբերվել այդ մտքին: «XX Вѣкъ».

«Իսկական ռուս մարդկանց միութեան» դերը Չարգերում վերջին ժամանակներս աւելի է աչքի ընկնում: Զարգերի ղեկավարները ոչ միայն Բաչկոֆներն են, Մանուիլօֆները և այլն, այլև այն ոյժը, որ բոյն է դրել պալատական շրջաններում: «Իսկական ռուս մարդկանց միութիւնը» մի հիմնաւոր, լաւ կազմակերպված զօրք է, որն իր շարքերում ունի Պետերբուրգում միայն 63 հազար անդամներ, որոնց կարելի է հարկաւոր դէպքում զինել ոտից մինչև գլուխ և ուղարկել այնտեղ, ուր որ ցանկանում իրանց բարձրաստիճան պարագլուխները: Միութիւնը ահագին միջոցներ և ազդեցութիւն ունի. նրանց գլուխ են կանգնել այնպիսի մարդիկ, որոնք դուրս են կառավարչական մարմինների իրաւասութեան սահմաններից, որոնց ոչ մի միջոց ձեռք չեն առնում միութեան գործունէութիւնների դէմ լոկ այն պատճառով, որպէսզի այդ կազմակերպութեան շնորհիւ ոյժ ունենան մաքառելու յեղափոխական կուսակցութիւնների դէմ: Պալատական կամարիլլիան համոզված լինելով, որ «իսկական ռուս մարդկանց» այդ կազմակերպված զօրքը զօրեղ է ու զիմացկուն, յոյս ունի, որ կարող կը լինի նրանց օգնութեամբ ընկճել յեղափոխութիւնը: Այդ միութիւնը ղեկավարող ամենազօր անդամները, յանձին ոստիկանական բարձր պաշտօնեաների, ունեն իրանց համար գործակալներ, որոնք թոյլ էին տուել զաղտնի տպարան ստեղծելու իրանց բնակարանում և մինչև այժմ էլ անպատիժ են մնում պալատական շրջանների պաշտպանութեան շնորհիւ: Գաւառներում «իսկական ռուս մարդկանց միութիւնը» հաստատուն բոյն է դրել և գործակալներ ունի կառավարչական անձանց մէջ, որոնք հրահանգներ են ստանում Պետերբուրգից: Այդ պատճառով կարելի է ասել, մինչև որ բոլորովին չը բացվի ժողովրդի դէմ ուղղած այդ դաւադրութիւնը, խաղաղութիւնը վերականգնելու ամենևին յոյս չը կայ:

Ներկայումս Ռուսաստանում կազմակերպվում է «քահանաների եկեղեցական վերանորոգութեան ընկերութիւն», որի նպատակն է եկեղեցական կազմը վերանորոգել քրիստոնէական նախնական եկեղեցու հիմունքներով և միացնել բոլոր եկեղեցիները:

Ինչպէս յայտնի է, յուլիսի 5-ին նշանակված էր Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան ձայնաւորների արտակարգ ժողովը, քննելու քաղաքային գործերի կաղմելու հարցը գործադուլներին համար: Չը նայելով, որ քաղաքային վարչութիւնը իր ժամանակին միջոցներ էր ձեռք առել, հաւաքվել էին միայն 8 ձայնաւորներ և քաղաքային վարչութեան ամբողջ կազմը: Քննելով ձայնաւորների վերաբերմունքը՝ դէպի իրանց պարտականութիւնը ընդհանրապէս և դէպի գործադուլների դրութիւնը մասնաւորապէս, գործադուլները, հաւաքված մօտ 800 հոգի, եզրակացութիւն կազմեցին, որով արտայայտեցին իրանց յանդիմանութիւնը դէպի ձայնաւորները նրանց անհոգութեան և չքմեղութեան համար:

Երէկ, յուլիսի 6-ին կայացաւ ծխախոտի գործադուլ անող բանւորների միտինգ: Ներկայ էին մօտ 250 հոգի: Լսելով վերջին շաբաթս Դաշնակցական բիւրօյի երևան հանած գործունէութեան զեկուցագիրը և Էնֆիաջեանցի առաջարկը, ժողովը եկաւ հետևեալ եզրակացութեան:—Վաւերացնում ենք կրկին և կրկին անգամ տէրերի յամառ մերժումը՝ ճանաչելու մեզ իբրև կազմակերպութիւն, մերժումը, որն արտայայտվեց Էնֆիաջեանցի առաջարկութեամբ: Կրկին անգամ յիշեցնում ենք գործարանատէրերի միութեան, որ ծխախոտային գործարանների բանւորները կազմակերպված են պրօֆեսսիօնալ դաշնակցութիւնների մէջ, և ամեն տեսակ բանակցութիւններ կարելի է վարել վարչութեան, կամ Դաշնակցական բիւրօյի հետ, որ մեր լիակատար վստահութիւնն է վայելում:

Գործադուլների բիւրօն հրաւիրում է ստուգված և ինտելիգենտ գործադուլների թւի մէջ մտածներին գալ այսօր, առաւօտեան ժամը 9-ից քաղաքային վարչութիւն՝ հաստատման վկայագիր ստանալու համար, իսկ սանիտարական թերթիկներ կազմելու համար նշանակված անձանց խնդրում է մնալ՝ ծանօթանալու համար սանիտարական ցուցակների կանոնների հետ: Ցուցմունքներ կը տայ բժիշկ Ստեփանեանը:

Պետերբուրգի ոստիկանական վարչութիւնը յունիսի 26-ին նորից յիշեցրեց տեղական իշխանութեանը ներքին գործերի մինիստր Ստոլիպինի շրջաբերականի մասին, որով առաջարկված է առանձին ուշադրութեամբ հսկել «յեղափոխականների» գործունէութեան վրա, «որոնք պատրաստվում են զինված ապստամբութեան գործին»:

Պետերբուրգի ոստիկանական վարչութիւնը հրաման ուղարկեց պահակային բաժանմունքի բոլոր գործակալներին, որոնք գտնվում են արտասահմանում, պահանջելով անյապաղ յայտնել վարչութեանը, չը կա՞ն արդեօք այդտեղ փոքր ռուս յեղափոխականների անունով, իսկ եթէ կան՝ ինչ քանակութեամբ և ո՞ր ժամանակից: Հրամանի հետ ներփակված է նաև այն անձերի անուանացուցակը, որոնք կասկածվում են յեղափոխական կազմակերպութիւնների փողեր պահելու մէջ: Նրանց մեծ մասը բանւորական խորհրդի պատգամաւորներ են: «Страна»

Կիրակի, ամսիս 9-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Հաւլաբարի Արաքսեանի թատրոնում Արտաշէս Աբեղեանը կը կարդայ դասախօսութիւն «Դեմօկրատական ընտրութիւնների» մասին:

Կիեվից հեռագրում են «XX Вѣкъ»-ին. Դատախազական տեսուչը, վերջապէս, դատաստանական պատասխանատուութեան է ենթարկել «Կիեվլյանին» լրագրի խմբագրին Պետական Դուման վարկաբեկելու համար: Յիշեալ լրագիրը, երկու ամիս շարունակ ամեն նոյն օր և հետզհետէ ամենաանպատկառ լեզուով, հայհոյում է Դումային:

Յուլիսի 1-ին 1,000 անգործ բանւորներ գործ են ստանում առաջին հասարակական աշխատանքներում՝ Գալերնի նաւամատոյցը բարձրացնելու համար: Ամեն մի մշակին նշանակված է ամսական 25 րուբլի: Այդ աշխատանքի համար յատկացրած գումարը կը բաւականանայ 80 օր միայն: «Нов. Вр.»

Պենզա քաղաքի պատգամաւոր Բոգօվը միացել է սօցիալ-դէմօկրատական ֆրակցիային: Այդպիսով, ներկայումս յիշեալ ֆրակցիան ունի 17 անդամ: «Мысль»

Ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, ծովային մինիստրութիւնը կարգադրել է նոր նաւատորմ կազմել Նէվայի վրա, նաւակների մէջ կարմիր դրօշակներով ու մարսէլէզաներով յաճախակի ցոյցեր կազմող ներքին թշնամիների դէմ մաքառելու համար:

Ծանապարհորդների հաղորդակցութեան մինիստրութեան գլխաւոր ինսպեկտոր ինժեներ Գորչակովը, որ ուղարկված էր Սիբիրի երկաթուղու վրա խաղաղութիւնը վերականգնելու և գեներալ Ռեննենկամպֆի պատժող զօրախմբերի արձակված երկաթուղային ծառայողների պահանջները քննելու համար, զեկուցանում է, որ իր ստացած տպաւորութիւնը այնպէս է, որ պատժող զօրախմբերին տուած հրահանգների շատ կէտերը սխալ են գործադրվել, որ ծառայողներից շատերին հեռացնում էին պաշտօնից և նոյնիսկ ենթարկում մեծ պատժի, առանց որևէ յանցանքի, այդ պատճառով երկաթուղու վրա կարգը վերականգնելու և կանոնաւոր աշխատանքը հնարաւոր դարձնելու համար ապացուցվում անհրաժեշտ է վերականգնել գործից հեռացրած ծառայողների իրաւունքները: «Слово»

Յունիսի 16-ից մինչև 28-ը Վիլնայում կայացել է լիտօվական դեմօկրատների կուսակցութեան ներկայացուցիչների համագումարը: Ներկայ են եղել զանազան քաղաքներից, աւաններից և գիւղերից եկած 40 ներկայացուցիչներ, նոյնպէս և լիտօվական պատգամաւորներից շատերը: Վերջիններս յունիսի 26-ին վերադարձել են Պետերբուրգ, հետները տանելով համագումարի բանաձևը, որը գլխաւորապէս նուիրված է ագրարական հարցին: Բանաձևը շատ համառօտ է: Համագումարը օգտակար և անհրաժեշտ է համարում միանալ Դումայում քննվող հողային հարցին: Համագումարը կարծում է, որ այդ հարցի լուծումը հնարաւոր է միայն ամբողջ Ռուսաստանի համար մի ընդհանուր օրէնք մշակելու եղանակով, որը սակայն չը հակասէ Լիտվայի և միւս երկրների առանձնայատկութիւններին և սովորութիւններին: Լիտվայի սակաւահող և հողազուրկ գիւղացիներին հողով ապահովելու համար համագումարը հարկաւոր է համարում գրաւել յօգուտ նրանց կալուածատէրերին, վանքապատկան և եկեղեցապատկան հողերը, այլ և մասնաւոր սեփականութեան պատկանողները, միայն սահմանված վճարով: Ինչ վերաբերում է ապագայ հողատիրութեան ձևին, պէտք է լինի նա իբրև մասնաւոր սեփակա-

նութիւն թէ կապալ, ոչքան հողաբաժին տալ և որքան նշանակել հողագները և այլն, համագումարը գտնում է, որ բոլոր այդ տեսակ հարցերը պէտք է լուծեն տեղական հողաշինական մասնաժողովները, որոնք ընտրված կը լինեն ընդհանուր ձայնատուութեամբ։

«ХХ Вѣкъ»

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են 3 յուլիսի. «Մեր շրջակայ գիւղերում երևան են եկել Թուրքական աւազակային խմբեր, որոնք միշտ խեղճ ու աղքատ գիւղացիներին ահագին վնասներ են տալիս։ Միշտ գողանում ու թալանում են զանազան լծկան կենդանիներ, ոչխարներ և այլ բաներ։ Իշխանութիւնը խիստ միջոցներ է ձեռք առել, ինչպէս լսում ենք, դրանց ձերբակալելու համար։ Ինչպէս լսեցինք Ուռավել ամարանոցում իր տանը հրացանով սպանել են տեղական անտառապահ Թուրք Ղարիբին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Միլանի աշխարհահանդէսը եւ կօնգրէսներ։ Ինչպէս գիտենք, Միլանում այս տարի աշխարհահանդէս կայ և այդ առիթով այնտեղ տեղի են ունենում զանազան կօնգրէսներ։ Առաջիկայ սեպտեմբերի 19-ին (6-ին) այդտեղ գումարվելու է «Խաղաղութեան XV համաշխարհային կօնգրէսը», որի օրակարգի և քննութեան գլխաւոր առարկաները լինելու են. 1) Բեռնի միջազգային բիւրոյի տեղեկագիրը, բոլոր այն հարցերի մասին, որոնք առաջութիւն ունեն խաղաղութեան և պատերազմի հետ. 2) խաղասիրութիւնը և բանւորական շարժումը և 3) կօնգրէսների կանոնադրութեան վերաքննութիւնը։

Իտալօ-շվեցարիական ցոյցեր։ Վերջին ամիսները բարեկամական և խաղաղասիրական ցոյցեր տեղի ունեցան Իտալիայում և Շվեցարիայում՝ իտալական և շվեցարիական ազգերի մէջ աւելի սերտ համերաշխութիւն հաստատելու համար։ Առիթը եղաւ Սիմպլօնի երկաթուղու գծի բացումը. այդ գիծը մի հզօր զարկ պէտք է տայ տնտեսական յարաբերութիւնների զարգացման երկու երկիրների մէջ, որոնց յարաբերութիւնները վերջին տարիները բաւական լարված էին։

Մայիսի 19-ին, իտալական Թագաւորը գնաց Բրիգ փոքրիկ քաղաքը, որտեղ պէտք է տեղի ունենար Սիմպլօնի մեծ տօնէլի բացման հանդէսը։ Հելվետիական հանրապետութեան նախագահ պ. Ֆօրրէրը ողջունեց Շվեցարիայի կողմից իտալական Թագաւորին, որ ի պատասխանի արտասանեց հետևեալ ճառը.

«Պարոն նախագահ,

«Ես շնորհակալութիւն եմ յայտնում Դաշնակցական Խորհրդին այս տօնախմբութեան համար և ուրախ եմ, որ կարող եմ արտայայտել հելվետիական հողի վրա և այսպիսի մի հանդիսաւոր հանգամանքում այն մեծ համակրութիւնը, որ ես տածում եմ այս աշխատասէր ժողովրդի համար։

«Նիւթական մի նոր կապ, Սիմպլօնի մեծ տօնէլը, աւելանում է զգացումների և շահերի այն միւս կապերին, որոնք հաստատվել են և անխախտելի դարձել մտերմական բարեկամութիւնը Շվեցարիայի և Իտալիայի մէջ։

«Այն սքանչելի գործը, որի բացումը մենք տօնում ենք այսօր, կը լինի ամենաարգասանդ միջոցներից մինը, մեր երկու երկիրների տնտեսական բարգաւաճման և քաղաքացիական առոյգութեան համար»։

Դրանից յետոյ շվեցարիական նախագահը գնաց իտալական Դոմօդօսսօլօս քաղաքը և ընդունվելով մեծ պատւով իտալական Թագաւորից, արտասանեց հետևեալ խօսքը.

«Յանուն Դաշնակցական Խորհրդի սրտի խորքից ողջունում եմ Ձեր Մեծութիւնը այն ջերմագին ընդունելութեան համար, որ մենք գտանք իտալական հողի վրա։ Մենք, շվեցարիացիներս, կը պահպանենք Դոմօդօսսօլօյի այսօրվայ յիշատակը և մանաւանդ ձեր արտասանած խօսքերը։ Նրանք բղխում են սրտից և թափանցում են սրտի մէջ։ Մենք ընդունում ենք մշտնջենական բարեկամութեան խոստումը և մենք կը հատուցանենք փոխարէնը։ Մենք յոյս ունենք, որ այսօրվայ մեր տուած փոխադարձ հաւաստիացումները շուտով կը թափանցեն մեր ամբողջ էութեան մէջ և գործ կը դառնան մանաւանդ տնտեսական յարաբերութիւնների և աշխատութեան փոխադարձ պաշտպանութեան շրջանում»։

Պաշտօնական ցոյցերից յետոյ տեղի ունեցան Իտալիայում և Շվեցարիայում հասարակական և ժողովրդական ցոյցեր։ Մայիսի 28-ին, Լօնդօնում սկսվեցին տօնախմբութիւններ, որին մասնակցեցին 750 ներկայացուցիչներ երկու երկիրներից և որոնք տևեցին մի ամբողջ շաբաթ։ Ապա սկսվեցին տօնախմբութիւններ Գենուա, Միլան քաղաքներում և բոլոր այդ տօնախմբութիւնները, որոնց մասնակցում էին երկու երկիրների լաւագոյն գրական, հասարակական ույժերը, հաստատեցին երկու ազգերի մէջ բարեկամութեան և համերաշխութեան ամուր շաղկապներ։

Թ Ի Ւ Ր Ք Ի Ա

Բաղդադի երկաթուղին։ Բաղդադի երկաթուղու հարցը ներկայումս անորոշ դրութեան մէջ է գտնվում։ Նորերս գերմանական մանուֆակտուրիստների ժողովում քննվում էր Բաղդադի երկաթուղու հարցի նշանակութիւնը արդիւնաբերութեան այդ ճիւղի համար և ընդունվեց, որ նրա նշանակութիւնը ահագին է հէնց այն պատճառով, որ նա շատ կը դիւրացնէ ասիական բամպակի եւրօպական վաճառանոցները ուղարկելու գործը։ Սակայն երկաթուղու շինութիւնը Գերմանիան միայնակ չէ կարող գլուխ բերել, որովհետև նրա ահագին մասերը երկար ժամանակ ոչ մի եկամուտ չեն տայ։ Բացի դրանից կան և դիպլօմատիական դժուարութիւններ, որովհետև բացի առևտրական նշանակութիւնից, նա կունենայ և խոշոր ռազմագիտական նշանակութիւն։ Դրա համար Բաղդադի երկաթուղին կարող է գլուխ գալ միայն իբրև միջազգային ձեռնարկութիւն, այն է անգլիական, գերմանական, ռուսական և ֆրանսիական դրամագլուխների մասնակցութեամբ։

Արաբների ապստամբութիւնը։ Աղէնից եկած տեղեկութիւնների համաձայն, Թիւրքական 16 բատալիօններ, որոնք ուղարկվել էին Գօդէիդա ապստամբված արաբներին զսպելու, պահանջեցին որ իրանց յետ ուղարկեն տուն և հրաժարվեցին ծառայելուց։

Նրանք ինքնագլուխ մեկնեցին Սանա, [illegible]

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլիսի։ «Русск. Инвалидъ»-ը տալիս է Պրէօբրաժէնսկի գնդում ծագած անկարգութիւնների մանրամասնութիւնները։ Մայիսի վերջերին Կրասնօսէլսկի բանակատեղի մօտ համախմբումներ էին տեղի ունենում, որոնց մասնակցում էին և զինուորները և ուր ինչ որ անյայտ անձինք յեղափոխական պրօպագանդա էին մղում։ Պրէօբրաժէնսկի գնդի բանակ դրած տեղում եղան կարգապահութիւնը խախտելու մասնակի դէպքեր։ Յունիսի 6-ին արդէն անկարգութիւններ տեղի ունեցան աւելի մեծ չափով, Օֆիցէրները և գնդի հրամանատարը այդ մասին չը տեղեկացրին բարձր իշխանութեան, յոյս ունենալով զինուորների անբաւականութեան վերջ դնել առանց յատուկ և առանձին միջոցներ ձեռք առնելու—միայն Պետերգօֆ տեղափոխելով։ Սակայն յուզմունքը չը դադարեց։ Յունիսի 10-ին զօրաբանակի հրամանատար գեներալ Օզէրօվը բացատրութիւն տուեց զինուորներին ներկայացրած պահանջների 19 կէտերին։ Գեներալը դրած պահանջները տնտեսական համարեց, և զինուորները նրան խօսք տուին հանգստանալ, բայց իրօք խոստմնազանց եղան։ Ուստի և հրաման տըրվեց ձերբակալել գլխաւորներին, այսինքն զինուոր Բասենին և ունտէր-օֆիցէր Պրուդկօվին։ Ապա Բարձրագոյն հրամանով առաջին բատալիօնը կոչվեց առանձին հետևակ բատալիօն և տարվեց Մեդվէդ գիւղը. (Նովգօրօդի նահանգում)։ Ներկայումս քննութիւն է կատարվում—երևան հանելու զինուորներից իւրաքանչիւրի մեղաւորութիւնը առանձին առանձին։

ԲՕԲՐՕՎ, 5 յուլիսի։ Ագրարային անկարգութիւնները շարունակվում են։ Ամբողջ 200 վերստ տարածութեամբ կալուածքների կործանելը և ջարդուփշուր անելը շարունակվում են։ Տէրերը և ծառայողները սարսափահար փախչում են դաստակերտներից։ Զարդարարները գլխաւորապէս շրջակայքի գիւղացիներն են։ Նրանք օրը ցերեկով կողոպտում են մնացած իրերը և անասունները. տները և դաստակերտները սովորաբար այրում են գիշերով։ Միքանի տնտեսութիւնների մէջ կան սպանվածներ և վիրաւորներ։ Կիրակի գիշեր քաղաքի շուրջը կրկին այրվեցին 15 կալուածքներ։ Բոլոր հիւրանոցները լի են փախստականներով։ Սպասվում է ջարդ քաղաքում։ Ժամանեց նահանգապետը կօզակներ և դրագուններ հետ։ Վնասները միլիոնների են հասնում։

ՆՕՎՕՐՕՍԻՅՍԿ, 5 յուլիսի։ Նաւահանգստային բանւորների գործադուլը վերջացաւ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլ.։ Սեփականատէրերի համառուսական դաշնակցութեան խորհուրդը ընդունել է դաշնակցութեան կանօնադրութիւնը. վիճաբանութիւնների ժամանակ պարզվեցին երկու հոսանքներ. մի քանիսները կամենում են կազմել քաղաքական խոշոր կազմակերպութիւն, նպատակ դնելով կռւել յեղափոխական սօցիալիզմի և անիշխանութեան դէմ—սեփականութեան անքակտելի իրաւունքի համար։ Դաշնակցութեան մէջ մտնող ամեն մէկը միաժամանակ տալիս է իրան պատկանող հողի արժէքի $^1/_{10}$-րդ%-ը և ամեն տարի միաժամանակ վճարքի մէկ տասնորդ տոկոսը։ Դաշնակցութիւնը պաշտօնապէս կոչվելու է տնտեսական կազմակերպութիւն։—Գործադուլ արին խոշոր անտառային բօրսաների բանւորները։ Պահանջում են օրավարձը աւելացնել 20%-ով։ Երկրորդ օրն է ինչ այրվում է ապակեա-բդիւնաբերական հիւսիսային ընկ. անտառային ամառանոցը։ Պետերհօֆի գաւառում արդէն շատ անտառներ այրվել են. վնասները ահագին են։ Գործադուլ արին «Ֆինլանդական ընկերութեան» Նէվա, Մօրկ և Եկատերինսկի շրջանում երթևեկող նաւերի բանւորները։

ԻԺՕՎՍԿ, 5 յուլ.։ Լիդիէվսկի լեռնահանքային վարչութիւնը մերժել է բաւարարութիւն տալ բանւորների պահանջներին։ Բանւորների տրամադրութիւնը գրգռված է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլ.։ Զինուորական դրութիւնը վերացնելու հարցը կը յարուցվի դաշտային աշխատանքները վերջացնելուց յետոյ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլ.։ 39-րդ մասնաժողովը որոշել է առաջարկել Պետական Դումային—ուղարկել 3 պատգամաւոր Զադօնսկի գաւառը՝ պարզելու համար ագրարային շարժման խթան ծառայած պատճառները, և տեղեկութիւն տալու յուզված գիւղացիութեան Դումայի գործունէութեան մասին։

Այսօր սկսվեց ծխախոտի գործարանի բանւորների ընդհանուր գործադուլը։ Գործատէրների թիւը 6800-ի է հասնում։ Առ այժմ գործադուլը խաղաղ է ընթանում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլ.։ Նաւահանգստային 15 խոշոր ֆիրմաներ համաձայնվեցին բաւարարութիւն տալ բանւորների պահանջներին։—33-րդ մասնաժողովը առաջարկելով Դումային 3 պատգամաւորներ ուղարկել Զադօնսկի գաւառը, իր գրութեան մէջ ասում է. «Ամեն օր նորանոր լուրեր են հասնում ամենուրեք բռնկված ագրարային անկարգութիւններ մասին։ Ագրարային անկարգութիւնները, որ առերևոյթ մեղմացել էին Դումայի գումարման օրից—մինիստրութեան դեկլարացիայի յայտարարութիւնից յետոյ ճայթքեցին նոր թափով, իսկ այժմ, չը նայած հացի ժողովելու լաւ ժամանակին, նրանք տարերային բնաւորութիւն են ստանում։ Վօրոնէժի նահանգում ագրար շարժումը փոքր թուլանում է կառավարչական հաղորդագրութիւնը ստանալուց յետոյ։ Շարժումով բռնկված վայրերը մեկնող պատգամաւորները վկայում են միաբերան, որ մինիստրութեան դեկլարացիան անկարգութիւններ առաջացրեց նոյնիսկ այն տեղերում, ուր առաջ հանգստութիւն էր տիրում։ Ապա զօրքերի և ստրաժնիկների, առանձնապէս կօզակների գործ դրած բռնութիւնները և Կովկասի սակաւ կուլտուրական ցեղերից կազմած պահնորդական խմբերը յաճախակի պատճառ են դառնում տարերային շարժման բռնկվելուն... Դումային ցրելու լուրն էլ մի կողմից է գրգռում գիւղերը—մանել ճանաչ [illegible]

ղի ույժով... Ագրարային անկարգութիւնները սպառնում են ոչ միայն վնասվածներին, այլ և ամբողջ պետութեան։ Գոյքի, ստացվածքի անասունի և հացի կործանումը առաջ կը բերէ տնտեսական և ֆինանսական անկում։ Անթերիրութիւնից և կուիւր ճնշված Ռուսաստանին—մինիստրութեան անպատասխանատուութիւնը ազդում է տեղական իշխանութիւնների կամայականութեան վրա, որ երկիրը յուսահատութեան է տանում։ Իշխանութիւնը կորցրեց երկրի դէպի իրեն ունեցած վստահութիւնը։ Նա յենվում է սուինների և նագայկաների վրա, որոնք նրան կործանումից չեն ազատի... Նաւատօրմղի և զօրքի մէջ մուտք գործած խռովութիւնները և յուզմունքները հանդիսանում են ցաւալի և տխուր ազդանշան։ Դուման սուիններ չունի և չէ կամենում նրանցով օգտվել ժողովրդի հետ գործ ունենալիս։ Պէտք է օգտվել Դումայի հեղինակութիւնից և ագրար շարժումով վարակված տեղերը պատգամաւորներ ուղարկել։

ԼՕՆԴՕՆ, 5 յուլիսի։ Երէկ բացվեցին միջպարլամենտական սօցիալական կոմիտէտի նիստերը։ Նիստը դռնփակ էր։ Նախագահը ողջունեց պատգամաւորներին, առանձնապէս ռուս Անիկինին։ Միաձայն ընդունվում է կոմիտէտի անունը փոխել։ Սրանից յետոյ կոմիտէտը կոչվելու է «միջ-պարլամենտական սօցիալական և բանւորական կոմիտէտ»։ Հետևեալ համագումարը կը կայանայ գալիք տարին Շտուդգարդում։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ, 5 յուլիսի։ Պետական Դումայի անդամներ՝ Վօզօվիկը և Միխայլիչէնկօն շրջում են նահանգը և պատմում են Դումայի գործունէութեան մասին, առաջինը՝ գիւղացիներին, երկրորդը՝ բանւորներին։ Երկուսն էլ մեծ աջողութիւն են գտնում։ Գիւղացիների և բանւորների համակրանքը աւելի աշխատաւորականների կողմն է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլիսի։ Լրագիրների հաղորդած լուրը, որ իբր Տրէպօվը հրաժարական է տուել մտացածին է։—Գործադուլների խորհուրդը ընտրել է իւրաքանչիւր 500 հոգուց մի մի ներկայացուցիչներ, որոնք խորհրդակցելու են Պետական Դումայի սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան հետ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յունիսի։ Այսօր թաղվեց գեներալ Կոզլովը։ Հանդէսին ներկայ էր խուռն բազմութիւն։ Դրված էին պսակներ նաև Կայսրից և երկու Թագուհիների կողմից։—Լօնդօնում կայանալիք միջ-պարլամենտական կօնֆերենցիային ներկայ լինելու համար ընտրված Րօտիչէվը, Ալադինը, Օստրօգօրսկին, Սվէչինը, Վասիլէվը մեկնում են այսօր կամ վաղը։

ՄՕՍԿՎԱ, 5 յունիսի։ 4000 հացթուխների պատգամաւորները մի գրութիւն են ներկայացրել քաղաքագլխին, որի մէջ ասում են որ գործադուլ են անում, որովհետև տէրերը իրանց պահանջներին բաւարարութիւն չեն տալիս։ Բայց իրանք պատրաստ են ձեռք առնել ամեն միջոցներ, որ ազգաբնակութիւնը չը նեղվի և առաջարկում են վաճառել իրանց ալիւրը էժան գներով։ Պետական Դումայի ագրարային մասնաժողովը ընդունել է ագրար օրինագծի յետագայ երեք կէտերը հետևեալ խմբագրութեամբ. 1) Չին դրաւելու այն հողերը, որոնց վրա գտնվում են գործարանազավօդային կամ շինական տնտեսական և արդիւնաբերական հաստատութիւններ, կամ թէ ծառայում են իբրև պահեստներ, կառուցվելու տեղեր և այլն, 2) այն անտառները, որ պաշտպանութեան և ջրամբարի նշանակութիւն ունեն և 3) այն կալուածքները և հողաբաժինները, որ հողային հաստատութիւններից ճանաչված են որպէս համաօգտակար նշանակութիւն ունեցող տեղեր։ Ապա մասնաժողովը անցաւ քննելու ստատիստիքական նախապատրաստական ապացուցափաստեր ժողովելու մեթօդները և որոշեց կազմել մի առանձին բիւրօ մասնագէտներից, յատկացնելով ծախքերի համար 11 բուբլի։—Ուկրայնայի ֆրակցիան որոշել է առաջարկել Դումային պատգամաւորներ ուղարկել Կիէվի, Չերնիգօվի և Պօլտավայի նահանգները՝ տեղական ադմինիստրացիաների ապօրէն գործողութիւնները քննելու համար։ Սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիան Պետական Դումա է մտցնելու մի նախագիծ՝ բարելաւելու զինուորների կենցաղը, կրճատելու ծառայութեան ժամանակը և աւելացնելու ստացած ռոճիկը մինչև 5 բուբլու ամսական։ Գործադուլների Պետերբուրգի խորհուրդը խնդրել է սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիային Դումայի ամբիոնից ձայն բարձրացնել այն հալածանքների և արգելքների դէմ, որոնց Ռուսաստանի բոլոր քաղաքներում և Պետերբուրգում ենթարկվում են նրանց փոխադարձ օգնութեան ջանքերը։—Տաւրիկեան պալատի շինութիւնները ընդունող կարգադրիչ մասնաժողովը հարց է յարուցել—ով և ում հաշւով պէտք է վերանորոգվի պալատը և բազմաթիւ անյարմար տեղերը, որ երևան է հանել մասնաժողովը ինչպէս և կողմնակի անձանց պալատում ապրելու հարցը։ Շինութիւնների վերջնական ընդունելութիւնը յետաձգվում է, մինչև որ այդ հարցերը լուծում կը ստանան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յուլիսի (պաշտօնական)։ Յունիս ամսի վերջին օրերի ընթացքում ոստիկանութեան բաժնի մէջ ստացվել են թէ պօստով և թէ հեռագրով մի քանի զեկուցագրեր տեղական իշխանութիւններից, թէ ժողովրդի մէջ լուրեր են տարածվում հրէական խանութների պատրաստվող ջարդերի մասին։ Այդպիսի զեկուցագրեր ստացվել են Տվէրից, Խերսոնից, Պօլտավայից։ Տեղական իշխանութիւնների զեկուցումների համաձայն, ժողովուրդը գրգռող այդ լուրերը տարածվում էին տեղական յեղափոխական կազմակերպութիւնների աջակցութեամբ։ Օրինակ. Տվէրում, յունիսի 24-ին եկեղեցական տօնից առաջ թռուցիկներ բաց թողնվեցին սօցիալիստ-յեղափոխականների կուսակցութեան տեղական կոմիտէտի անունից, որոնց մէջ թափօրի ժամանակ ենթարկված ջարդը բացատրվում է, իբրև հետևանք կառավարչական պրօվօկացիայի։ Ս. պատկերը տեղափոխելու ժամանակ Խերսոնում, տեղական իշխանութիւնների հաղորդած տեղեկութիւնների համաձայն, անկարգութիւնները նախապատրաստում էին [illegible]

համաձայն, մեծ մասամբ հէնց իրանք հրէաներն էին լուրեր տարածում սպասվող հրէական ջարդի մասին։ Հաստատում էին որպէս անվիճելի փաստ, որ ոստիկանութիւնը կազմակերպում է սև հարիւրակներ և բաժանում է նրանց զէնք յուլիսի 1-ի ջարդի համար, իսկ ադմինիստրացիան նպաստում է պրօվօկատօրական բնաւորութիւն ունեցող պրօկլամացիաների տարածման։ Նիկօլաեվ քաղաքում հրատարակվող «Вечерній Курьеръ» լրագրում մանիֆեստ էր անվում մարտնչող դրուժինաներին թէ ինչպէս պէտք է գործեն ցոյցի, եկեղեցական թափօրի ժամանակ։ Վերոյիշեալ հաղորդագրութիւնները ստանալուց յետոյ ոստիկանութեան դէպարտամէնտը հրաժաններ արձակեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել անկարգութիւնների առաջն առնելու համար և անյապաղ տեղեկութիւններ հաղորդել ոստիկանութեան դէպարտամէնտին ազգաբնակութեան տրամադրութեան մասին թափօրի ժամանակ։ Այժմ, ի պատասխան այդ կարգադրութիւնների ոստիկանութեան դէպարտամէնտը ստացել է զեկուցումներ, թէ Տվէրում թափօրը սուրբ մասունքներով հանդիսաւոր անցաւ շատ հանդիսաւոր և կատարեալ կարգապահութեամբ, Տվէրի նահանգապետի և այլ իշխանութիւնների ներկայութեամբ, միևնոյն ժամանակ կարգը պահպանելու համար ոստիկանութեանը օգնելու համար սրբի պատկերի մօտ նշանակվեցին մօտ 200 զինուորներ առանց զէնքի։ Ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետը հեռագրեց Խերսոնից, որ շնորհիւ ոստիկանապետի և նրա ոստիկանութեան, ժանդարմային և նաւահանգստային վարչութիւնների ջանքերի, թափօրը, հրաշագործ պատկերը յետ տանելու ժամանակ, ահագին բազմութեան ներկայութեամբ և զօրքերի մասնակցութեամբ՝ բարեյաջող անցաւ։ Կարգը օրինակելի էր, նոյնպիսի գոհացուցիչ տեղեկութիւններ ստացվեցին Նիկօլաեվից։ Իր հերթին Պօլտավայի նահանգապետը հեռագրով զեկուցեց ներքին գործերի մինիստրին, որ յուլիսի 1-ին, ուխտաւորների հազարաւոր ամբոխը, որոնք մասնակցում էին թափօրին, ուղեկցելով հրաշագործ պատկերի տեղափոխութեանը Գօրբանէվկա գիւղից Պօլտավա մայր եկեղեցում, լիակատար հնազանդութիւն ունէին հանգիստ կերպով մաղթանքներ կատարել ամբողջ թափօրի ժամանակ։ Չը նայելով ժողովրդի ահագին բազմութեանը թափօրը կատարեալ կարգապահութեամբ անցաւ։—Պօդօլի նահանգապետի հեռագրի պատճէնը յունիսի 30-ից յանուն ներքին գործերի մինիստրի. Բալթայում կալանաւորվածներին ուղեկցող պահակախմբի վրա հրէական դպրոցի մօտ, ամբոխը կրակում էր զալպերով և քարեր էր գցում։ Կալանաւորվածներից և պահակախմբից սպանվածներ և վիրաւորվածներ չը կան։ Էսկադրոնը ձերբակալեց երկուսին, սպանվածներ չը կան ամբոխի մէջ։ Վիրաւորվածներ չը մնացին տեղի վրա։

—

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Նուկիս, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) և միզամաս. հ.

Կ. Մ. ՁԻՆՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային։

Մ. Գ. ԱԻՍՏՈՒԵԱՆ—11—12 ժ. մարթու, վեներակ և վերքաբուժութիւն։

Ջ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Կ. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ՀԱՐԱԶՈՒԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ՏԻՐ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՋԵՐԲԻՆԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒԴԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.

Խ. Ց. ԱՐԵԱՆՑ—7—$7^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Վճարը 50 կ. Աղքատները ձրի։ Համաբերեկը (կօնսիլիումը) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

—

Ստացվեց «ՍԱՓՐԻՉ» № 3

Գինն է 15 կօպ. լրագրավաճառներին զեղջումով։ վաճառվում են նաև № 1 և № 2, նոյն գնով, և «Խաթարալա» №№ 1, 2, 3 և 4—10-ական կօպ. ընդունվում է բաժանորդագրութիւն և յայտարարութիւններ՝ Նոր-Նախիջևանում ամսիս 1-ից լոյս տեսնելիք «Նոր-Կեանք» շաբաթաթերթի. կէս տարվանը՝ 2 ր., 3 ամսվանը՝ 1 ր.։

Դիմել յիշեալ թերթերի գործակալ Գ. Բաբուրեանին՝ Թիֆլիս, Դուարցօվայա փողոց, վաճառատուն Բօզարջեանի առաւօտեան 11 ժամից մինչև 3-ը։

(հ.ու.) 2—2

—

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

Վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում

ՀԻՒԱՆԴԻ ՄԱՐԴԸ

(Բ. ՑԵՐՆԻ)

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

գերմ. թարգմ.

Լ. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

առանձին գրքերով լոյս են տեսել թարգմանչի նաև հետևեալ աշխատութիւնները

1. Ջ. Վերգա՝ Գիւղական Ասպետութիւն, թարգմ. գերմ. 15 կ.։
2. Մ. Նորդաու՝ Հայրենասէր Իտալացին, թարգմ. գերմ. 10 կ.։
3. Մ. Հալբէ՝ Միասնում, թարգմ. գերմ. 15 կ.
4. Ի.Աճօ՝ Երկու Նովէլլա, թարգմ. գերմ. 10 կ.
5. Հ. Իբսէն՝ Հասարակութեան Նեցուկները 50 կ.

(ամ. օր.)

—

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

և մի քանի օրից յետոյ ՇՈՒՏՈՎ լոյս կը տեսնի «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցի հրատարակութեամբ

Դ Ա Ս Ա Գ Ի Ր Ք

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Ասիա, Ամերիկա, Աֆրիկա և Աւստրալիա)

քաղաքական մասը։

Կազմեց Լևոն Բաբայեան

Միւս հատորներն էլ պատրաստ կը լինեն օգոստոսի վերջերին։ (ա. օ.) 1—5

—

„Գուտտենբերգ“

գրավաճառանոցում վաճառվում են.

Եկմալեան Մ. Երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, փոխադրեալ ի խառն եւրօպական և ներդաշնակեալ, 8 ր.։

Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, իգական բարձր ձայն, 1 ր. 50 կ.։

Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, իգական խոնարհ ձայն, 1 ր. 50 կ.։

Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, արական խոնարհ ձայն, 2 ր.։

Եկմալեան Մ. Ներդաշնակեալ երգեցողութիւնք սրբոյ պատարագի, արական բարձր ձայն, 2 ր.։

Դիմել.—Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустяну.

1—3

—

Հ Ա Ր Կ Ա Ւ Ո Ր Է

Ուսանօվօցկի մի դասեան դպրոցի համար ճեմարանի կամ թեմական դպրոցի դասընթացը աւարտած մի աւագ ուսուցիչ հայոց լեզուի և թուաբանութեան դասերի համար և մի հմուտ խմբապետ ուսուցիչ երկրորդական դասերի և եկեղեցական քառաձայն խումբ պատրաստելու և կառավարելու համար։ Տարեկան վարձատրութիւն ճանապարհածախքով միասին՝ առաջնին 1000 ր., իսկ երկրորդին 700 րուբլի։ Դիմել այս հասցէով՝ Красноводскъ (Закасп. обл.) Армянскому священнику։ 1—2

—

Բ Ժ Ի Շ Կ

Պ. Տ. Խախանեան

Արտասահման գնալու պատճառով դադարեցրել է հիւանդների ընդունելութիւնը։

5—7

—

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Ամենայն Հայոց Հոգևոր Տիրոջ սրբատառ կոնդակների և Թեմիս Առաջնորդի առաջադրութեան համաձայն, Թիֆլիսի ս. Աստուածածին՝ Թանդոյեան եկեղեցու 21 և աւելի տարեկան՝ արական և իգական սեռի բոլոր ծխականները պէտք է ընտրեն երեք պատուիրակ՝ ռուսահայոց եկեղեցական «կենտրոնական» առաջին ժողովի համար չորս պատգամաւորների ընտրութեան մասնակցելու. ուստի յարգանօք խնդրում ենք ամսիս 9-ին, կիրակի օրն առաւօտեան 11 ժամին շնորհ բերել եկեղեցի (Միք. փողոց, № 38) և ս. կոնդակների հանդիսաւոր ընթերցումն ս. բեմից լսելուց յետոյ, կատարել ընտրութիւնը։

Թանդոյեան եկեղ. միաբան՝

Յարութիւն քահ. Ծուղուրեանց

Երեցփոխան՝ Խ. Տէր Մարգարեանց

(ու. շ. կ.) 1—3

—

Նոր-Բայազէտի հայոց ծխական երկդասեան երկսեռ ուսումնարանների համար հարկաւոր է մի ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ ճեմարանաւարտ կամ դպրանոցաւարտ, շաբաթական 17 դասով, ընդամենը տարեկան 700 րուբլի ռոճիկով. ցանկացողներն կարող են դիմել նոյն դպրոցի հոգաբարձութեան, այս հասցէով. Новобаязетъ, попечительству армянскаго училища.

Որովհետև հոգաբարձութիւնը նոր աւագ ուսուցչի հետ պէտք է կազմի ուսուցչական խումբ, ուստի հին ուսուցչական խմբի բոլոր անդամներն համարվում են արձակված։

Անդամք հոգաբարձութեան՝ Հ. Տէր-Միքայէլեանց, Խ. Բունիաթեանց, Գ. Բուրումեանց

(ա. օ.) 1—10

—

Բ Ժ Ի Շ Կ

Լևոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն՝ անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2.

(ա. օ.) 188—300

—

Ս. Գ. Շերմազանեան

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 9 ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը։ Երևանեան հրապարակ, տ. Գուրգենօվի № 7. պօդեզդ նօտար Միրօվի։ (ե.հ.շ.) 26—100

Ե Ր Կ Ա Թ Ո Ւ Ղ Ի

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով)։

	Փօստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրանք.
Բագուից դուրս գալը.	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ, 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը.	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 12 ր. գիշ.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը.	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
Կարս հասնելը.	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Լերմօնտօվսկայա փողոց, № 15)

Ցանկացողները ունենալ իրանց առևտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ և աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին Ս. Մանուէլեանցին։ Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատած ծրագրի համեմատ, և ունեն օրինաւոր ատեստատներ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍՎԵԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ

Կուրսեր ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսերի հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэльянцу. շ. 1 անգ. (ու.) 1—12

—

Երևանի Հայոց թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը

Ամսիս 19-ին իր որոշման համեմատ հրաւիրում է տեսուչ՝ բարձրագոյն կրթութեամբ մի անձն, յատկացնելով ռոճիկ տարէն 1500 րուբլի և մինչև 12 դաս առաջնակարգ առարկաներից՝ որոշված դասավճով։

Որովհետև հոգաբարձութիւնը տեսչի հետ պէտք է կազմի ուսուցչական խումբ, ուստի հին ուսուցչական խմբի բոլոր անդամները համարվում են արձակված, որոնք եթէ կամենան նոր կազմի մէջ ծառայել, պէտք է նոր խնդիր ներկայացնեն։

Տեսչի և ուսուցչի պաշտօն ստանձնել ցանկացողները պէտք է մինչև տարվայ յուլիսի 15-ը ուղարկեն իրանց խնդիրները, յիշելով իրանց ուսումնական աստիճանը և վարած պաշտօնները և թէ ինչ առարկաներից որքան դաս կը կամենան։

Տեսուչ հրաւիրվող անձը հոգաբարձութեան հրաւէրը ստանալուց անմիջապէս յետոյ պէտք է գայ Երևան, հոգաբարձութեան հետ ուսուցչական խումբ կազմելու համար։

(ե.հ.շ.) 4—6

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարկի ընկերութեան վարչութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ այս 1906 թ. յուլիսի 8-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, վարչութեան շէնքում, Պուշկինսկայա փողոցում, ԾԱԽԵԼՈՒ ԵՆ ՆԵՐՔԵՒՈՒՄ ՅԻՇՎԱԾ ԱՆՎՃԵՐԻ ԿԱՅՔԵՐԸ.

№№ 1355 և 2915։ Սարգիսով Է. Ս., հողաբաժին 162,70 քառ. սաժ., երկյարկանի և ներքնայարկով տուն, երեք ֆլիգելներով, որոնցից մէկը՝ երեք յարկանի, միւսը՝ երկու յարկանի և ներքնայարկով, և երրորդը՝ երկու յարկանի, 10-րդ քաղաքամասում, Водопроводная ул. № 151. Պարտքի դր. 11,450 րուբլի 85 կօպ., ապ. 1556 ր. 48 կ.։

№ 2646։ Ամիրաղով Դ. Գ. երկու կից հողաբաժիններ, ընդհանուր չափն է 69 քառ. սաժ., կամ որքան որ կը լինի իրական մէջ, երեք յարկանի տնով, որն ունի ներքնայարկ, 5 уч. уголъ Георгіевской и Іерусалимской ул. պարտքն է 26,644 ր. 66 կ., ապ. 4814 ր. 44 կ.։

№ 2987։ Ալխազովա Մ. Դ. հող 205 քառ. սաժ., կամ որքան կը լինի իրականի մէջ, երկու տնով, որոնցից մէկը երկու յարկանի, ներքնայարկով, իսկ միւսը՝ երկու յարկանի ներքնայարկով և նրան կից երկու ֆլիգելներով, երեք և երկու յարկանի, 5 ул. уголъ Мухранской и Полицейской ул. № 26 և 13. պարտք՝ 37,503 ր. 31 կօպ., ապ. 3577 ր. 39 կ.։

№ 3283։ Քօչարով Ա. Ն. հող 352 քառ. սաժ. երկու յարկանի տնով, որ ունի ներքնայարկ իր բոլոր պարագաներով, 9 ул. Елизаветинскя ул. պարտքն է 4,7511 ր. 38 կ., ապ. 5128 ր. 19 կօպէկ։

№ 3577։ Շէյդայեվ Ալիբէկ. հող 17,522 քառ. սաժ. երկյարկանի տնով, որ ունի ներքնայարկ և մի երկյարկանի ֆլիգել։ 10 уч. уголъ Михайловской и Сагурамской ул. պարտքն է 32358 ր. 41 կ. ապ. 38 կ.։

№ 3362։ Կազարով Ա.. Ի.։ Երեք հողաբաժին, ընդհանուր չափը՝ 264 և կէս քառ. սաժէնում որքան որ կը լինի, մի-յարկանի տնով, որ ունի ներքնայարկ և երեք մէկ-յարկանի ֆլիգելներ, 10 уч. уг. Дидубійской и Потійской ул.։ Պարտքն է 12943 ր. 96 կ., ապ. 1863 ր. 64 կօպէկ։

№ 3989։ Սնխտիկին Վ. Ի.։ Հող 129 քառ. սաժ. երեք յարկանի տնով, որն ունի երեք յարկանի մի ֆլիգել ներքին յարկով, 4 уч. Меликовскій туп. от Гурійскаго пер.։ Պարտքն է 21086 ր. 44 կ., ապ 1992 ր. 21 կ.։

№ 4015. Պօպով։ Օ. Ս. Հող 144, 5 քառ. սաժ. կամ որքան որ կը լինի իրական մէջ, երկյարկանի տնով, որն ունի մի ներքնայարկ և մի երկյարկանի ֆլիգել, 7 уч. Телавскій тупикъ. Պարտքն է 7667 ր. 80 կ., ապ 861 ր. 86 կ.

2—3